

MONTENEGRO ŠUME

LIST DIREKCIJE ŠUMA REPUBLIKE CRNE GORE

Broj 2 ● februar 2004. godine

Razgovor sa dr Mišom Anđelićem, pomoćnikom
ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

PRINCIPI ODGOVORNOG GAZDOVANJA ŠUMSKIM RESURSIMA

Međunarodna saradnja, stručno osposobljavanje i projekti u šumarstvu su djelatnosti kojima je posvećena značajna pažnja u prethodnoj godini, što će se nastaviti i u narednom periodu....

(Strana 5)

PODSJEĆANJE

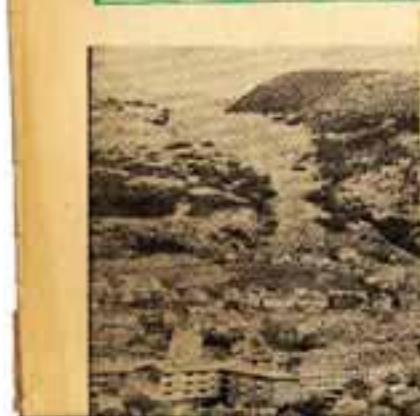
Poštovani čitaoci, ovako je izgledao časopis "Ljubišnja", izdanje Direkcije ŠIK-a "V. Jakić". List je izlazio tokom sedamdesetih i početkom osamdesetih godina sada već prošlog vijeka...

... Државна државна агенција
... и државна државна агенција

• ДИЖИЧКО ИЗДАЊЕ
• ИСТОВА ГРАНЕ

... Државна државна агенција
... и државна државна агенција

... Државна државна агенција
... и државна државна агенција

... Државна државна агенција
... и државна државна агенција

... Државна државна агенција
... и државна државна агенција

IZ SADRŽAJA:

- **Pres-konferencija ministra Simovića:**
Strateški okviri budućeg razvoja Šumarstva
- **Dr Mišo Anđelić:**
Principi odgovornog gazdovanja šumskim resursima
- **Dr Srđan R. Bojović:**
Biodiverzitet i šuma
- **Iso Kalač:**
Šume će biti očišćene
- **Odluka Vlade Republike Crne Gore o davanju prava na korišćenje šuma**
- **Konstantin Varelides:**
Izvršaj o misiji: "Predlozi politike i regionalizacije gazdovanja šumama"

IZDAVAČ:
DIREKCIJA ŠUMA RCG
Pljevlja, Mirka Tošića bb
Direktor Iso Kalač, dipl.ecc.

Tel/faks Redakcije: 089 23 024
E-mail: cgsume@cg.yu

Javno glasilo "ŠUME" osnovano je odlukom Direkcije šuma RCG br. 531 od 7.5.2003. godine.

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
Radosav Kovačević

UREĐUJE UREĐIVAČKI ODBOR

List je registrovan kod Republičkog sekretarijata za informacije Podgorica, pod rednim brojem 530.

ŽIRO RAČUN:
55900-637-6-532

PRIPREMA ZA ŠTAMPU I TEHNIČKO UREĐENJE:
Rade Knežević

Fotografija na naslovnoj strani: "Ljubišnja zimi", M. Gačević

ŠTAMPA:
"MAKARIJE", Podgorica

Poštovani čitaoci,

do vas je stigao drugi broj časopisa "Šume", glasila Direkcije šuma Crne Gore. Ovaj broj sadrži mnoštvo podataka, koji su značajni za oblast šumarstva, ali sigurno i zanimljivi širem krugu čitalaca. Šumarstvo je djelatnost od posebnog značaja za svako društvo i svaku državu, pa i u Crnoj Gori ima takvo mjesto i traži odgovarajuću pažnju. Časopis "Šume" ima za cilj popularizaciju te djelatnosti i upoznavanje stručne ali i šire javnosti sa rezultatima i dostignućima u oblasti šumarstva, kako u Crnoj Gori, tako i na drugim prostora.

Prilozi iz ovog broja govore i o međunarodnoj saradnji na planu unapređenja šumarstva i odnosa prema prirodi u cjelini, što predstavlja obavezu, potrebu i nešto bez čega se opstanak i razvoj ne mogu zamisliti. Sredstva komunikacija su postala takva da smo u prilici da dnevno saznajemo najnovije vijesti iz svih krajeva svijeta, a time dolazimo i u priliku da svoje poslovanje prilagođavamo savremenim trendovima, uključujući se u globalne procese, ostvarujući veze i stižući pravovremeno do neophodnih informacija. Istovremeno, naš časopis ima za cilj da podsjeti i sačuva od zaborava dešavanja iz dalje i bliže prošlosti, da naglasi vrijednosti i prirodne ljepote kojima ovaj prostor raspolaže. Zato su stranice "Šuma" otvorene i za tekstove iz istorije crnogorskog šumarstva, za reportaže, za priče o ljudima i događajima koje treba pominjati. Poziv za saradnju je stalno otvoren, javite se i učestvujte u stvaranju časopisa.

S poštovanjem,

glavni i odgovorni urednik
Radosav Kovačević

PIŠITE NAM...

Poštovani čitaoci, pozivamo vas:

- učestvujte u uređivanju časopisa "Šume";
- šalžite tekstove, zapise, sjećanja, dokumenta, fotografije;
- javite se novostima iz struke, nauke, prenesite vaša iskustva;
- reklamirajte vašu djelatnost, proizvodnju, trgovinu, sve što ima veza sa šumom, ekologijom, lovom, ribolovom besplatno na stranicama vašeg časopisa - oglasite vašu ponudu i potrebu.

Naša adresa je:

DIREKCIJA ŠUMA RCG Pljevlja,
(za časopis "Šume")
Ul. Mirka Tošića bb
84210 Pljevlja

E-mail: cgsume@cg.yu

STRANICE ČASOPISA "ŠUME" SU OTVORENE!

Pres konferencija ministra mr Milutina Simovića

STRATEŠKI OKVIRI BUDUĆEG RAZVOJA ŠUMARSTVA

Na konferenciji za štampu novinarima se obratio ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, gospodin Milutin Simović i između ostalog rekao da se Crna Gora tokom 2003. godine aktivno uključila u poslove vezane za organizovanu i zajedničku zaštitu šuma. - Obaveze da će se pomenute aktivnosti sprovesti ozvaničene i na Četvrtoj ministarskoj konferenciji o zaštiti šuma u Evropi. - Napravljen projektni zadatak za izradu nacionalne šumarske strategije

Ministar Simović je naglasio da je definisan strateški okvir za buduću razvoj šumarskog sektora, pri čemu se pošlo od postavki sadržanih u Vladinoj Agendi ekonomskih reformi, kojom su u sektoru šumarstva projektovani konkretni zadaci, prije svega na dobijanju sertifikata o održivom šumarstvu i na promociji i podršci prestrukturiranju preduzeća iz oblasti šumarstva i drvoprerađiva.

Govoreći o Direkciji šuma, kao organu uprave koji, u ime i za račun države Crne Gore, integralno gazduje šumama na njenoj teritoriji, Ministar ističe njenu ulogu u zaštiti i unapređivanju postojećeg šumskog fonda, u skladu sa zakonom i podzakonskim aktima.

Posebno mjesto u obraćanju novinarima Ministar Simović posvetio je stručnom osposobljavanju i obuci šumarskih kadrova, pomenuvši tri stručna seminara, održana u organizaciji Ministarstva i

FODEMO projekta koji podržava Vlada Luksemburga. Prema riječima Ministra u prethodnoj godini započela je realizacija više značajnih projekata, uz učešće inostranih subjekata, a Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede uradilo je

projekat nacionalne šumarske strategije.

Gospodin Simović je istakao i značajne pomake u oblasti promotivne djelatnosti i popularizacije šumarstva, pominjući i prvi broj ovog časopisa. Ministar je novinarima pružio niz podataka o poslovnim rezultatima, proizvodnji, zaštiti šuma, kao i o planiranim poslovima u narednom periodu. Posebno je istaknuto aktivno uključivanje Crne Gore u međunarodne aktivnosti na planu zaštite šuma i saradnja u oblasti šumarstva.

Milutin Simović, ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede na konferenciji za štampu

Razgovor sa dr Mišom Anđelićem, pomoćnikom ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

PRINCIPI ODGOVORNOG GAZDOVANJA ŠUMSKIM RESURSIMA

- Razgovor sa pomoćnikom Ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, gospodinom Mišom Anđelićem, započeli smo pitanjem budućeg razvoja šumarskog sektora u Republici.

Polazeći od prioritarnih zadataka u oblasti zaštite i unapređenja šumarstva u Crnoj Gori za 2003. godinu, definisali smo strateški okvir za buduću razvoj šumarskog sektora na osnovu postavki sadržanih u Agendi ekonomskih reformi.

Da podsjetimo, Agendom je projektovano da se u sektoru šumarstva realizuju sljedeći konkretni zadaci:

- Dobiti sertifikat o održivom šumarstvu;
- Promocija i podrška prestrukturiranja preduzeća

iz oblasti šumarstva i drvne industrije;

Imajući u vidu činjenicu značaja resursa šuma za Republiku kao i brojne funkcije, koje proističu iz preduzetih mjera na zaštiti i unapređenju u taj međuzavisni odnos uključeni su brojni subjekti.

Direkcija šuma, kao organ državne uprave, gazduje integralno u ime i za račun države Crne Gore svim šumama i šumskim zemljištem na cijeloj njenoj teritoriji. Direkcija je organizovana u 15 šumskih uprava, od čega 14 na sjeveru Republike i jedna na primorju.

Osnovni zadatak Direkcije šuma, koja je počela sa radom početkom 2002. godine, jeste zaštita i unapređenje postojećeg šumskog fonda u skladu sa Zakonom o šumama i drugim podzakonskim aktima.

Direkcija šuma Crne Gore je za 2003. godinu izvršila plan šumsko-uzgojnih radova kojim su obuhvaćene aktivnosti na podizanju novih šuma (pošumljavanje goleti) na površini od 505,9 ha, radovi na obnovi šuma na površini 339 ha, radovi na podizanju novih šuma na 98,4 ha i radovi na rekonstrukciji šuma na površini od 74 ha. Treba napomenuti da je u 2003. godini zasađeno 756.999 sadnica, uglavnom smrče, crnog i bijelog bora.

Pored uzgoja, Direkcija je u 2003. godini učinila i značajne napore na uređivanju šuma na ukupnoj površini od 30.498,41 ha, što je u odnosu na 2002. godinu više za cca 13.000 ha.

U toku 2003. godine započele su aktivnosti na izgradnji rasadnika u Kolašinu i na Žabljaku, koji bi trebalo da uz postojeće rasadnike u privatnom vlasništvu nadomjesti sadašnje godišnje potrebe crnogorskog

šumarstva. Kako je planirano, rasadnik u Kolašinu treba da postane naš centralni rasadnik pod upravom Direkcije šuma, a rasadnik na Žabljaku bi trebalo da snabdijeva nacionalne parkove i bio bi pod upravom nacionalnih parkova Crne Gore.

- Gospodin Anđelić ističe posebnu pažnju posvećenu pitanju zaštite šuma.

Sprovedenju aktivnosti na efikasnijoj zaštiti šuma posvetila se posebna pažnja, i to posebno na:

- fizičkoj ili neposrednoj zaštiti šuma,
- zaštiti šuma od požara.

Zaštita šuma u proteklom periodu sprovedena je u skladu sa usvojenim Planovima rada i saradnjom inspekcijских službi, Direkcije šuma i Ministarstva unutrašnjih poslova. Naročito pozitivni efekti su postignuti u kontroli prometa oble građe, koja ide izvan

Crne Gore, što je za rezultat imalo sprečavanje zloupotreba, a sa druge strane posle dužeg vremena stvoreni su povoljni uslovi da prerađivači drveta u Republici na ponudi imaju više sirovine.

Bespravne sječe, iako ih je bilo i u 2003. godini, u većem obimu (evi-

dentirano 1.534 m³ drvne mase na teritorije Republike) imaju tendenciju značajnog smanjenja u odnosu na prethodni period (u 2002. godini konstatovano 5.623 m³).

Zaštiti šuma od požara poklonjena je posebna pažnja. Treba istaći da smo u 2003. godini na teritoriji Republike (uglavnom u južnom regionu) imali na stotine većih i manjih požara koji su obuhvatili površine preko 3.000 ha. Štete koje su tom prilikom nastale su značajnije sa ekološkog aspekta nego sa stanovišta neposrednih finansijskih gubitaka nastalih po osnovu opožarene drvne mase. U gašenju požara učestvovala je poljoprivredna avijacija sa avionima dromader. Za ove potrebe Ministarstvo i Vlada su izdvojila iz Budžeta, sredstva u iznosu cca 140.000 eura kako bi se izvršila nabavka avio ulja i goriva.

Direkcija šuma i Ministarstvo u cilju saniranja opožarenih površina podijelili su besplatno blizu 40.000 sadnica, uglavnom četinaru i lišćara, kao i sadnica maslina u okviru pilot programa razvoja agrošumarstva u Crnoj Gori.

“Međunarodna saradnja, stručno osposobljavanje i projekti u šumarstvu su djelatnosti kojima je posvećena značajna pažnja u prethodnoj godini, što će se nastaviti i u narednom periodu.”

- Rezultate proizvodnje u oblasti šumarstva pomoćnik Ministra gospodin Anđelić komentariše:

U oblasti šumarstva u toku 2003. godine prema podacima za jedanaest mjeseci ostvarena je proizvodnja u iznosu od 304.440 m³ drvnih sortimenata što je za 5% više u odnosu na isti period prethodne godine. Od ostvarene proizvodnje drvene mase u državnim šumama posječeno je 254.939 m³ a u privatnim šumama 49.501 m³. Otpremljeno je 227.449 m³ po osnovu koncesionih ugovora, od čega su šumarska preduzeća realizovala 209.778 m³, što je 3,5% više u odnosu na isti period 2002. godine.

Sve ovo je rezultiralo uvećanim ukupnim prihodom kod tih preduzeća, poboljšanim snabdijevanjem sirovinom drvene industrije, kao i povećanim prihodom kod Direkcije šuma za milion eura (uvećanje za 20%) u odnosu na isti period 2002. godine. Od ukupno otpremljene količine koja iznosi 227.449 m³ drvnih sortimenata, u Crnoj Gori je prerađeno 180.634 m³ drvnih sortimenata od čega 71.847 m³ u preduzećima koja su obuhvaćena Sanaciono razvojnim programom šumarstva i drvene industrije (u 2002. godini u ta preduzeća ušlo je 34.961 m³ oblovine, što čini uvećanje za preko 100 %) a preostala količina u iznosu od 108.787 m³ drvnih sortimenata prorezana je u privatnim ka-

pacitetima drvene industrije (mala i srednja preduzeća). Značajne količine primarne i finalne prerade drveta, bilo u kojim kapacitetima da su ostvarene (privatnim ili integrisanim preduzećima), su izvezene. Negativni trend bilježen u ovoj oblasti čitavih petnaestak godina u ovoj godini ne samo daje zaustavljen već bilježi značajan rast.

Ovi rezultati bi bili još upečatljiviji da su korporacija "Jakić" iz Pljevalja i "Gornji Ibar" iz Rožaja na vrijeme prihvatili Sanaciono razvojni program šumarstva i drvene industrije, zbog činjenice da ova dva preduzeća dominantno utiču na obim proizvodnje u drvnoj industriji Crne Gore.

Da bi dodatno podstakli privatizaciju i stvorili povoljan ambijent za privređivanje u narednoj godini pored modela potpunih koncesija, koji su do sada egzistirali u Crnogorskom šumarstvu, uvodimo i sistem parcijalnih koncesija, čime ćemo optimalizovati snabdijevanje sirovinom svih drvoprerađivačkih preduzeća. Sve ove mjere uticaće na ravnopravan tretman svih učesnika koji ispunjavaju zakonske uslove u postupku dobijanja koncesija a samim tim stvorice se uslovi za transparentno tržišno privređivanje. Osim toga ova odluka će imati i brojne pozitivne efekte, posebno za seoska domaćinstva koja gravitiraju šumi a koja bi se mogla angažovati.

Mišo Anđelić, pomoćnik Ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Republika Crna Gora u toku 2003. godine aktivno se uključila u aktivnosti vezane za organizovanu i zajedničku zaštitu šuma, koristeći principe odgovornog gazdovanja šumskim resursima. Obaveze da će se pomenute aktivnosti sprovesti, ozvaničene su i na Četvrtoj ministarskoj konferenciji o zaštiti šuma u Evropi, koja se održala u aprilu ove godine u Beču. Tom prilikom Crna Gora je potpisala tzv. Bečku deklaraciju "Evropske šume - zajedničke koristi, zajedničke odgovornosti", kao i pet rezolucija koje se odnose na pitanja jačanja sinergizma trajnog gazdovanja šumama u Evropi. Sve zemlje potpisnice su se time obavezale da će se ovim pitanjima baviti kroz nacionalne strategije, zakone, planove i programe.

Jedna od institucija, koja će imati značajnu ulogu u omogućavanju implementacije ovih obaveza, biće i Evropski institut za šumarstvo (EFI) sa sjedištem u gradu Joensuu u Finskoj. On će biti jedna od ključnih institucija koja će se baviti promovisanjem saradnje u istraživanjima u oblasti šumarstva na panevropskom nivou. U novembru ove godine Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je Vladi RCG dalo pozitivno mišljenje na Nacrt konvencije o Evropskom institutu za šumarstvo. Pristupanjem ovoj instituciji stvorićemo pretpostavke da smjernice sveukupnog razvoja Crne Gore u oblasti šumarstva u potpunosti budu komplementarne sa evropskim viđenjima i razmišljanjima.

Po prvi put posle dužeg vremena u ovoj godini posvetili smo značajnu pažnju obuci uposlenih u šumarstvu. U organizaciji Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i FODEMO projekta, koji podržava Vlada Luksemburga, održana su tri stručna seminarra posvećena:

- planiranju u šumarstvu i novim tehnikama inventarizacije šuma;
- eksploataciji šuma i
- zaštiti šuma.

Osim toga dvadeset naših šumarskih stručnjaka bili su u oktobru mjesecu gosti šumarima iz Austrije i Bavarke i tom prilikom su posjetili sajam opreme u šumarstvu "Austrofoma", kao i brojne centre za obuku šumarskih kadrova.

U dijelu propagandne djelatnosti i popularizacije šumarstva u ovoj godini napravljeni su vidni pomaci. Štampan je prvi broj revije "Montenegro šume", izrađen TV spot, uveden dežurni telefon u Direkciji šuma, postavljen veb sajt i štampan propagandni materijal o zaštiti šuma.

U toku 2003. godine došlo je i do značajnijeg učešća inostranih donacija i Projekta koji će se realizovati u šumarstvu i drvnoj industriji. Napomenućemo samo neke značajnije:

a) Realizacija projekta "Razvoj crnogorskog šumarstva" koji podržava Vlada Luksemburga (vrijednost projekta 3,2 miliona eura). Ovaj projekat će pomoći razvoj šumarstva i drvne industrije i unaprijediti sjemensku i rasadničarsku proizvodnju, planiranje u šumarstvu, razvoj kompanija koje se bave preradom drveta i na kraju stvoriti uslove za primjenu nacionalnog standarda (po FSC metodologiji) u šumarstvu, koji će omogućiti osnovne pretpostavke za prodor na inostrano tržište drveta.

b) Realizacija projekta primjene Geografsko infor-

macionog sistema u šumarstvu (GIS u šumarstvu) koji bi trebalo da podrži UNDP, preko Finske vlade, koja je ujedno isfinansirala izradu studije održivosti ovog projekta za Crnu Goru.

c) Program sanacije i revitalizacije rječnih tokova Tare i Lima, koji bi trebalo da podrži Svjetska banka. Potencijalni davaoc granta je Holandska vlada koja je isfinansirala fizibiliti studiju. Potpisivanje zvaničnog ugovora očekuje se u martu mjesecu. Vrijednost projekta je pet miliona eura.

d) Kroz program EAR "Tehnička podrška opštinskim investicionim programima u oblasti šumarstva", u toku naredne godine, trebao bi se realizovati program u vrijednosti 1,4 miliona eura.

e) Projekat nacionalnog inventarisanja šuma, kojim bi trebalo da se obezbijedi procjena šumskog pokrivača na nivou Crne Gore, preuzela je norveška konsultantska kompanija NFG. Ovaj posao bi trebalo realizovati u toku 2004. godine.

f) Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede napravilo je projektni zadatak za izradu nacionalne šumarske strategije. U toku su aktivnosti sa potencijalnim davaocima granta u vezi ovog projekta.

- Na kraju razgovora, gospodin Anđelić se osvrnuo i na oblast lovstva.

Kada je u pitanju oblast lovstva, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je u toku 2003. godine radilo na jačanju institucionalnog okvira, kao preduslova za jačanje i osposobljavanje Lovačkog saveza koji bi trebalo da ima značajnu ulogu u razvoju crnogorskog lovstva. U vezi sa tim, ostvarena je intenzivna saradnja kroz rad Komisije za razvoj lovstva i planiranje, Komisije za organizaciona pitanja iz oblasti lovstva i Komisije za zakonodavnu regulativu, a sve sa prvenstvenim zadatkom da se riješe nagomilani problemi u ovoj oblasti.

Izrađen je projektni zadatak i angažovani su stručnjaci za izradu programa razvoja lovstva u Crnoj Gori. Zvanična prezentacija ovog programa, koji će predstavljati osnov za reformu lovstva u Republici, planirana je u februaru mjesecu 2004. godine. Pripremljen je i Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o lovstvu. Novim izmjenama i dopunama postojećeg Zakona biće data značajna ovlaštenja Lovačkom savezu Crne Gore, a biće stvorene i značajne obaveze i odgovornosti koje će proisteci iz tog dokumenta. Predloženi Nacrt biće prezentiran Vladi u januaru 2004. godine.

Značajan napredak, u 2003. godini, postignut je i u saradnji Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede sa Lovačkim savezom Crne Gore. Partnerski odnos se ogledao u učestvovanju odgovornih predstavnika iz Saveza i u radu pomenutih komisija, čija je rješenja, uz uvažavanje stručnih savjeta Ministarstva, Lovački savez sprovodio na terenu.

Lovački savez Crne Gore je primljen u punopravno članstvo dvije najvažnije međunarodne organizacije: CIC-a - Međunarodnog savjeta za gajenje, zaštitu i lov divljači, u maju 2003. godine, i u FACE - Federaciju lovačkih asocijacija EU, u septembru 2003. godine. To podrazumijeva nove obaveze u implementaciji međunarodnih standarda u oblasti lovstva u Crnoj Gori.

Dr Srđan R. Bojović

BIODIVERZITET I ŠUMA

Prostor Balkanskog poluostrva, na kome je i teritorija Srbije i Crne Gore, pripada jednom od centara biodiverziteta dendroflora (IUCN, 1987-Int. Union of the Conservation of Nature). Velika biološka raznolikost flore i faune naše zemlje uslovljena je raznovrsnim klimatskim, geološkim, hidrološkim, florogenetskim, faunogenetskim i istorijskim činiocima (Stevanović i Vasić, 1995). Sveukupna varijabilnost oblika, pojava i funkcija živog sveta u šumi, realizovana tokom miliona godina evolucije, danas postaje osnovni razlog i motiv zaštite jer je u pitanju ugrožena biološka baština i sam progres čovečanstva. Poznavanje i očuvanje šumskog biodiverziteta, posebno retkih vrsta, predstavlja biološku osnovu i filozofiju opstanka šume omogućavajući racionalno korišćenje njenih dobara.

Fenomen Biodiverziteta

Termin biodiverzitet prvi put upotrebljavaju Walter Rosen 1985. godine i Edward Wilson 1986. godine. U pravom smislu reči, termin je lansiran sa Svetskom konferencijom o unapređenju životne sredine koja je održana 1992. godine u Rio de Žaneiru. Nošen talasom proizvodstva "bio" termin je vrlo brzo prihvaćen i već početkom devedesetih godina prošlog veka ulazi u sve značajnije rečnike. Biodiverzitet se definiše kao raznolikost živog sveta i njegovih genetičkih karakteristika (Le Petit Larousse, 1994).

Više nego nova reč u pitanju je koncept koji prelazi okvire biologije, dotičući čoveka kao socijalno biće, odgovornog pred prirodom i budućim generacijama. U nauci napredak pitanja biodiverziteta je u prevazilaženju disciplinarnih zatvorenosti biologa, genetičara, evolucionista, ekologa i šumara; još više, u konverziji prirodnih sa društvenim naukama. Istraživanje

biodiverziteta nije samo ogromni inventar bioma, već i sva moguća interakcija koja bi trebalo da rezultira u čovekovu korist - bolje upravljanje biosferom. Upravo po ovom pitanju interesi "Severa i Juga, Istoka i Zapada" su raznovrsni čak i oprečni. Jedno je međutim zajedničko - angažovanje svetske naučne elite u istraživanju ovog fenomena.

SAGLEDATI DRVEĆE OD NIVOA MOLEKULA DO NIVOA EKOSISTEMA

Vreme biotehnološke revolucije u kome živimo i činjenica da svaka organska vrsta na ovoj planeti poseduje specifičnu kombinaciju gena, neponovljivu u vremenu i prostoru, orijentišu istraživanje biodiverziteta na molekularni nivo. Izuzetno jaka koncentracija kapitala američkih i evropskih firmi, usmerenih u razvoj biotehnološke industrije, takođe su orijentisali pitanje biodiverziteta na izučavanje biljnih resursa na molekularnom nivou, oslanjajući se na primenu biohemijskih i molekularnih genetičkih markera (među kojima se posebno ističu terpeni, izoenzimi i DNK markeri). Terpeni su

se kao biohemijski genetički markeri već potvrdili u sistematici i evoluciji četinarara, posebno roda Pinus, Picea i Abies, istraživanju geografskog varijabiliteta, selekciji i otpornosti drveća na bolesti i štetočine (Fady, 1995, Bojović, 1997). Izoenzimi su još jedna kategorija biohemijskih markera, znatno više korišćena u istraživanju genetičke strukture, specijskog diverziteta, biogeografske istorije, sistematske srodnosti i pitanja vezanih za proizvodnju genetski kvalitetnog semena šumskog drveća (Wang et al. 1990). Molekularni genetički markeri (DNK markeri) su još efikasniji od biohemijskih u proceni ge-

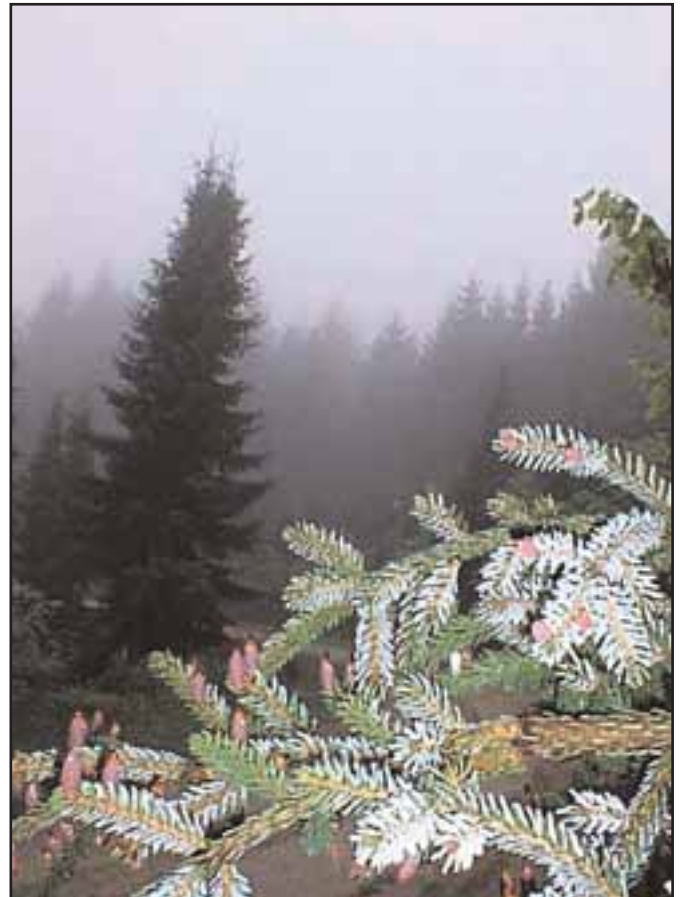

Foto: mr Milorad Veselinović, 2003.

Pančićeva omorika na Jelovoj Gori

netičkog varijabiliteta. Njihova efikasnost se potvrđuje u studijama genetičke kartografije, genetičke strukture, pitanja rezistentnosti, porekla i filogenetskih odnosa (Schierenbeck et al. 1997). Savremenim fitoekološkim istraživanjima, tehnikama molekularne biologije (primena DNK markera) i obrade podataka potrebno je različite nivoe diverziteta (gen, individua, populacija, vrsta i ekosistem) prostorno-vremenski povezivati i omogućiti uvid u genetičku strukturu populacija, taksonomski status i evoluciju vrste (life history), identifikaciju ugroženih staništa (i identifikaciju staništa povoljnih za introdukciju). Posebno je značajno elaborirati način in-situ i ex-situ zaštite.

NAŠA BAŠTINA SVETSKOG ZNAČAJA: MUNIKA, MOLIKA I PANČIĆEVA OMORIKA

Na prostoru Srbije i Crne Gore razvijaju se i šume munike (*Pinus heldreichii* Chr.), molike (*P. peuce Gris.*) i Pančićeve omorike (*Picea omorika* Panč. Purkyne). One predstavljaju nacionalnu baštinu svetskog značaja. U pitanju su reliktno-endemske vrste vrlo uzanog i isprekidanog areala, kao posledica makroklimatskih promena u dalekoj prošlosti i antropogenog fak-

tora u novijem dobu. U isto vreme navedene vrste su ugrožene i predstavljaju poseban istraživački izazov jer im je brojnost relativno mala. Areal ovih vrsta danas je vrlo uzan i isprekidan, što je posledica makroklimatskih promena u davnoj prošlosti i antropogenih faktora u novijem dobu. Od areala Pančićeve omorike, skoncentrisanog oko gornjeg i srednjeg toka reke Drine, na teritoriji Srbije su nalazišta na potezu od planine Tare na severu do kanjona Mileševke na jugu. Arealom munike čija je brojnost na kritičnoj tački iščezavanja obuhvaćene su teritorije BiH, Srbije i Crne Gore, Albanije, Makedonije, Grčke, Bugarske i Italije. Areal molike geografski je razdeljen na istočnu celinu (u Bugarskoj) i zapadno područje (područje Srbije, Kosova, Crne Gore, Albanije, Makedonije i Grčke). Sa ekonomskog aspekta za naš region pomenute vrste su ekonomski važne između ostalog i zbog proizvodnje drvene mase, postojanja šumske faune i aromatične i lekovite flore šumskih zajednica koje formiraju.

PREDUZETE INICIJATIVE

Navedene vrste predstavljaju nacionalnu baštinu svetskog značaja (specifičan biološki resurs), čiji je diverzitet potrebno proceniti na

različitim nivoima: gen, individua, populacija, vrsta i ekosistem. Navedene vrste i način istraživanja predmet su projekta Osnovnih nauka Ministarstva za nauku i tehnologiju Republike Srbije (projekat 1932 koji je u toku), kao i predloga projekta naučne saradnje sa Francuskom, u okviru programa "Pavle Savić" (konkurs koji je u toku). Saradnja sa francuskom laboratorijom za genetiku i oplemenjivanje drveća (INRA, Avinjon) koja je vodeća nacionalna jedinica za istraživanje biodiverziteta šumskih genetičkih resursa je započeta još 2001. godine. Saradnja sa zainteresovanim institucijama, ustanovama i pojedincima iz Crne Gore koji bi ovaj projekat na bilo koji način pomogli, samo je nešto što bi autor ovog teksta mogao poželeti.

LITERATURA:

Bojović, S. 1997:

Le pin noir et les terpenes - Crni bor i terpeni. Monographie bilangue (Dvojezična monografija). Zadužbina Andrejević, Beograd, pp. 1-103.

Fady, B. 1995:

Geographie variation in *Abies cephalonica* and related eastern mediterranean *Abies* species from terpene and isozyme analysis: hypotheses on the phylogeny of eagen *Abies* species. Population genetics and genetic conservation of forest trees, pp.171-179. Baradat, W.T. Adms and G.Muller-Stark (Eds.) 1995, Amsterdam.

Schierenbeck, K. A, Skupski, M, Lieberman, D, Lieberman, M. 1997:

Population structure and genetic diversity in four tropical tree species in Costa Rica. *Molecular Ecology*, 6, 137-144

Stevanović, V. i Vasić, V. 1995:

Biodiverzitet Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja. Biološki fakultet Univerziteta u Beogradu. *Ecolibri*. Pp. 1-562.

Wang, X. R, Szmidt, A. E, Lewandowski, A. and Wang, Z. R. 1990:

Evolutionary analysis of *Pinus densata* Masters, a putative Tertiary hybrid. I. Allozyme variation. *Theor. Appl. Genet.*

Dr Srđan R. Bojović (45)

Viši je naučni saradnik (vanredni profesor), odskora zaposlen u IBISS-u (Institut za Biološka Istraživanja "Siniša Stanković", 29. novembra 142, 11060 Beograd, tel: 011/764 422, mob: 063/70 85 004, e-mail: bojoss@ptt.yu). U Institutu za šumarstvo u Beogradu radio je ukupno 10 godina. Od 1990. do 1998. boravio je na naučnom usavršavanju u Francuskoj kao stipendista francuske vlade. Doktorirao je u Francuskoj, 1995. godine (nakon 3 godine i 8 meseci) iz oblasti biologije i fiziologije biljaka na fakultetu Sen-Žerom u Marseju. Naslov doktorske disertacije: Biodiversité du pin noir (*Pinus nigra* Arn.) en region méditerranéenne (Biodiverzitet crnog bora u području Mediterana). Posledoktorska istraživanja od godinu dana obavio je u Lionu u elitnoj francuskoj visokoškolskoj ustanovi ENSL. U zvanje docenta na Univerzitetu u Francuskoj kvalifikovao se 1998. Iste godine u oktobru kao profesor po pozivu držao je predavanja na Fakultetu u Marseju. Rukovodio je međunarodnim projektom "Biodiverzitet crnog jasena (*Fraxinus ornus* L.)" u okviru jugoslovensko-francuske naučne saradnje (1997/98). Rukovodilac projekta Osnovnih istraživanja Ministarstva za nauku i tehnologiju Republike Srbije: Biodiverzitet i očuvanje genofonda drveća u Srbiji (2000/04). Na poziv Francuske vlade, u maju 2001. i decembru 2002. boravio je u poseti francuskim naučno istraživačkim ustanovama sa ciljem osmišljavanja zajedničkih projekata iz oblasti očuvanja biodiverziteta i prirodnih resursa na području Balkana i mediterana.

Milenko Jelić - Razgovor sa Isom Kalačom, direktorom Direkcije šuma Crne Gore

ŠUME ĆE BITI OČIŠĆENE

Prelaskom na sistem parcijalnih koncesija, sve zalihe koje su uglavnom do sada propadale biće izvučene na kamionski put, a prodaju drvnih sortimenata će umjesto koncesionara obavljati Direkcija šuma, putem tendera ili javne licitacije

● Tekst preuzet iz "Pobjede"

Direkcija šuma Crne Gore u prošloj godini nije obavila planirane šumsko-uzgojne i radove na uređivanju šuma, ali je postigla značajne rezultate, posebno na smanjenju bespravne sječe. U 2003. godini bila je planirana obnova šuma na površini od 426 hektara završena na 393, podizanje novih šuma na 184 hektara - završeno na 98, i rekonstrukcija šuma na 66 hektara, što je i ostvareno. Zasađeno je preko milion sadnica smrčice, jele, crnog i bijelog bora. Besplatno je podijeljeno 40.000 sadnica privatnim vlasnicima širom Crne Gore za obnovu njihovih šuma.

Direkcija šuma Crne Gore je u prošloj godini ostvarila ukupan prihod od 4.159.000 eura, odnosno više je naplaćeno nego u 2002. godini 963.000 eura ili 30 odsto. Međutim, od direktnih koncesionara, šumarskih preduzeća i preduzeća drvne industrije, naplaćeno je nešto preko dva miliona eura, a to je za 400.000 eura manje nego u 2002. godini. Ali, ukupan prihod u prošloj godini je povećan od naplate taksi iz privatnih i društvenih šuma, taksi na ljekovito bilje i šumske plodove kao i prihoda od privatnih koncesionara.

Primjera radi, kaže Kalač, za razliku od "velikih koncesionara", gdje je procenat naplate u odnosu na posječenu drvenu masu ispod 50 odsto, kod privatnih koncesionara taj procenat je iznad 90 odsto. Direkcija šuma Crne Gore od naplaćenog prihoda u 2003. godini uglavnom je redovno izmirivala obaveze prema radnicima i povjeriocima. Žiro račun Direkcije ni jedan dan nije bio

blokiran. Direkcija šuma je uštedjela značajna sredstva za izmirivanje obaveza u zimskom periodu, kada realno nema prihoda gotovo ni po jednom osnovu.

"Direkcija šuma Crne Gore, nakon dvije godine svog postojanja, u 2004. promijenila sistem davanja šuma na korišćenje. Predložila je Vladi Crne Gore da se sa sistema potpunih koncesija, djelimično pređe na korišćenje šuma putem parcijalnih koncesija. Razlog za to je što su međunarodni eksperti ustanovili da je sistem punih koncesija i naš Zakon, iako je donesen 2000. godine, relativno prevaziđen u Evropi u kojoj dominiraju sistemi parcijalnih koncesija", izjavio je Kalač.

Pored preporuke eksperata, za sistem parcijalnih koncesija smo se opredijelili i zbog zaliha u šumi, kaže Kalač. Te zalihe su štetne iz više razloga. Prije svega treba zaštititi šume, ali i spriječiti propadanje zaliha i snižavanje njihove vrijednosti. Analizirajući šta je uzrok visokih zaliha, došlo se do konstatacije da koncesionari u suštini nijesu imali interes da niskovrijedne sortimente izvuku iz šume. Troškovi "izrade" i izvlačenja tih sortimenata bili su veći od njihove prodajne vrijednosti, pa su koncesionari često izvlačili samo ono što je najkvalitetnije iz šume, što im je donosilo profit.

Međutim, sistemom parcijalnih koncesija taj problem se rješava. Organ državne uprave Direkcija šuma Crne Gore će platiti tom izvođa-

ču radova, takoreći preduzetniku, izvlačenje svih drvnih sortimenata iz šume. Njega samo interesuje cijena po metru kubnom izvlačenja, a ne kvalitet, jer on zarađuje na količini koju izvuče iz šume, ističe Kalač. I sve će da izvuče na kamionski put, a onda će Direkcija putem tendera ili javne licitacije da proda, s tim što će imati dobre zarade na visokokvalitetnim drvnim sortimentima, a pokriće ili neće pokriti troškove niskovrijednih, ali će kompenzacijom

te dvije stavke šuma biti očišćena i sve će se zalihe izvući.

U ovoj godini je Direkcija šuma predložila

Direkcija šuma Crne Gore je u 2003. godini ostvarila ukupan prihod od 4.159.000 eura, odnosno 963.000 eura više nego u 2002.

Vladi Crne Gore da se od ukupne količine koja se daje na korišćenje u iznosu od 429.279 metara kubnih bruto drvne mase, po sistemu punih koncesija da 296.539 metara kubnih, a 132.749 metara kubnih po sistemu parcijalnih koncesija. To je odnos 70:30, a intencija je da se u narednim godinama u potpunosti pređe na sistem parcijalnih koncesija, kaže Kalač. U ovoj godini nije u potpunosti uveden sistem parcijalnih koncesija zato što je planirana integracija šumarskih preduzeća i preduzeća drvne industrije. Njima je ostavljen rok od godinu do tri godine, u zavisnosti od veličine preduzeća, da prilagode svoju organizaciju tržišnim uslovima poslovanja i donekle ih je država zbog socijalnog momenta privilegovala da po sistemu punih koncesija dobiju pod nepovoljnim uslovima šume na korišćenje, izjavio je direktor Direkcije šuma Crne Gore Iso Kalač. U narednom periodu će se postepeno povećavati prelazak sa punih na parcijalne koncesije, kako bi ova preduzeća stasala tržišno i mogla da se na tržištu bore u jednoj zdravoj tržišnoj utakmici.

Najveći i najbolji koncesionar u prošloj godini

ŠUMARSKO PREDUZEĆE AD "PLJEVLJA"

Šumarsko preduzeće a.d. "Pljevlja" u stečaju tokom prethodne godine ostvarilo je rezultate koji daju mnogo razloga za optimistička razmišljanja o budućnosti

Stečajni upravnik Preduzeća, Ćedo Gospić, saopštava: "Tokom 2003. godine posječeno je oko 60.000 m³ bruto drvene mase. Po ugovoru sa Direkcijom šuma Crne Gore dobijeno je 51.245 m³ bruto drvene mase a oko devet hiljada kubika je ostalo neposječeno iz prethodne godine. Izvučeno je oko 52 hiljade kubnih metara bruto drvene mase svih sortimenata, dok su količine zaliha sirovina svedene na najmanju mjeru u posljednjih dvadeset godina". Stečajni upravnik Gospić ističe da se pljevaljsko šumarsko preduzeće može smatrati najuspješnijim u Republici u pogledu izmirenja koncesionih naknada, jer je do kraja decembra izmireno više od 90 procenata obaveze iz ugovora.

Odnos sa drvoprerađivačima i nakon uvođenja stečaja u Šumarskom preduzeću opterećuju problemi naplativosti isporučene građe.

"Tokom 2003. godine Korporaciji 'Jakić' isporučeno je 13.982 m³ celuloznog drveta, od čega prije pokretanja stečaja 1.302 m³. Ukupna vrijednost ispuštenog drveta je 183.944 eura. Mi smo spremni da Korporaciji

dnevno isporučujemo 300 kubnih metara ali pljevaljski drvoprerađivači nisu spremni da prate takvu dinamiku isporuke", kaže Gospić, naglašavajući da bi nemogućnost naplate od Korporacije "Jakić" mogla biti opravdan razlog umanjenja koncesionih naknada za prethodnu godinu po osnovu proizvodnje celuloznog drveta.

Ostvarena proizvodnja u fazi sječe iznosi oko 49 hiljada m³ neto mase, ili blizu 60 hiljada m³ bruto drvene mase. Pošto je ugovorom o koncesijama dobijeno 51.245 m³ bruto drvene mase, proizilazi da je posječeno blizu 9.000 m³ drvene mase koja je ostala neposječena u prethodnoj godini.

Faza izvlačenja iz šume je izvršena u količini od 52 hiljade m³ neto drvene mase svih sortimenata, dok je realizovano, odnosno otpremljeno oko 57 hiljada m³ svih sortimenata.

Prema riječima stečajnog upravnika u Šumarskom preduzeću AD "Pljevlja" aktivno se bave pitanjima organizacione prirode, u skladu sa planiranim izlaskom iz stečaja tokom

2004. godine. Gospić ukazuje na potrebu da se organizacija poslovanja postavi na racionalne osnove, uz stvaranje uslova za maksimalno ostvarivanje proizvodnih rezultata, koji će omogućiti uspješno poslovanje.

"U Preduzeću je stalno angažovano 120 zaposlenih, a njihova prosječna zarada tokom prethodne godine iznosila je 155 eura. Značajno je naglasiti da je

zaposlenim vraćana vjera u mogućnost uspješnog poslovanja, time i vjera u mnogo bolju budućnost od dešavanja u neposrednoj prošlosti", riječi su stečajnog upravnika Gospića, iz kojih se jasno vidi i njegova uvjerenost u uspješan oporavak Preduzeća. Takvom razmišljanju i optimizmu doprinosi i činjenica da Šumarsko preduzeće a.d. "Pljevlja" značajnu pomoć i podršku ima od Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Pljevaljske banke.

- Do kraja decembra izmireno je više od 90 procenata obaveze iz ugovora sa Direkcijom šuma Crne Gore.

- Mi smo spremni da Korporaciji dnevno isporučujemo 300 kubnih metara ali pljevaljski drvoprerađivači nisu spremni da prate takvu dinamiku isporuke.

- Organizaciju poslovanja treba postaviti na racionalne osnove, uz stvaranje uslova za maksimalno ostvarivanje proizvodnih rezultata, koji će omogućiti uspješno poslovanje...

Potpuna i parcijalna koncesija

Sistem potpunih koncesija je takozvana prodaja drveta po panju. Dakle, koncesionar kupuje drvo na panju. On plaća Direkciji šuma kao državnom organu Crne Gore koncesionu naknadu u skladu sa ugovorom, a njegove obaveze su sječa, izvlačenje, transport i prodaja drvnih sortimenata. A, prema sistemu parcijalnih koncesija, Direkcija šuma kao državni organ daje koncesionarima radove u šumi, sječu i izvlačenje drvnih sortimenata. U ovom sistemu Direkcija plaća koncesionaru sječu i izvlačenje drvnih sortimenata, a prodaju drvnih sortimenata putem javnog tendera ili licitacije vrši Direkcija šuma "Crne Gore", pojašnjava direktor Kalač.

IZVJEŠTAJ O MISIJI: “PREDLOZI POLITIKE I REGIONALIZACIJE GAZDOVANJA ŠUMAMA”

Poštovani čitaoci u narednih nekoliko brojeva prenijećemo vam tekst Konstantina Varelidesa, eksperta za šumarstvo i prirodne resurse, naslovljen kao Izvještaj o misiji: “Predlozi politike i regionalizacije gazdovanja šumama”, urađen u okviru programa EAR - “Tehnička podrška opštinskim investicionim programima u oblasti šumarstva”.

ŠUME CRNE GORE

OPŠTI PODACI

Ukupna površina Crne Gore iznosi 1,381.000 hektara (ha). Veći dio zemlje je prekriven visokim i ekstenzivnim planinskim masivima ispresijecanim rječnim klisurama i dubokim dolinama. Ravnice se nalaze samo u južnim dijelovima Republike. Procenat zemljišta čiji je nagib manji od 5% iznosi oko 3,7% ukupne površine (Jović i Simić 2003). Najbolje zemljište se nalazi na sjeveru Crne Gore. Šume u primorskoj regiji i zapadnom, krečnjačkom dijelu su uglavnom uništene negativnim uticajem poljoprivrede, faune i izvora vode. Šumski požari, suše i oboljenja pogađaju uglavnom primorsko područje. Šume i šumska zemljišta zahvataju oko 710.000 do 740.000 hektara ili 51% do 54% teritorije Crne Gore. Od toga: privredne šume i šumska zemljišta čine 600.000 do 620.000 hektara i neplodno i ostalo šumsko zemljište 110.000 do 120.000 ha. Što se tiče svojine, 500.000 ha (67%) šumskog zemljišta pripada državi, a ostalih 243.000 ha (33%) privatnim licima.

Šume pokrivaju ukupno 600.000 ha ili oko 44% teritorije Crne Gore:

a) Šume za privrednu namjenu (za eksploataciju) 535.000 ha ili 75,3%

(uključujući 56.000 ha zemljišta na kojem će biti zasađena šuma),

b) Šume za posebne namjene (nacionalni parkovi - rekreacija) 13.000 ha (1,8%),

c) Zaštićene šume 52.000 ha (7,3%).

Na visoke šume otpada 236.000 ha (43% privrednih šuma i šumskog zemljišta).

Visoke šume u vlasništvu države su procijenjene na 206.000 ha; ostalih 30.000 ha su vjerovatno privatne šume. Državne šume se dalje dijele na zasađene šume

6.000 ha, šikare 40.000 ha i žbunje/šibljje 46.000 ha. Pošto je ukupna površina privatnih šuma i šumskog zemljišta (243.000 ha), a oko 30.000 ha su visoke šume, ostalo spada u druge niže kategorije.

Ukupna zaliha drvene mase u svim šumama Crne Gore procijenjena je na 72 miliona m³, od čega 29,5 miliona 41% otpada na četinare, a 42,5 miliona m³ - 59% na listopadne šume. Što se tiče svojine oko 60 miliona m³ šumskog fonda je u državnom vlasništvu a 12 miliona, uglavnom listopadnih šuma u privatnom vlasništvu. Godišnji prirast je procijenjen na 1,5 miliona m³, od kojih je 0,7 miliona m³ četinara i 0,8 lišćara (institut za šumarstvo).

Glavne vrste privrednog drveta u crnogorskim šumama su četinari: jela (*Abies alba*), omorika (*Picea abies*), bijeli bor (*Pinus sylvestris*) i crni bor (*Pinus nigra*), i lišćari: bukva (*Fagus sylvatica*) i hrast (*Quercus sesiliflora*). Druge vrijedne vrste kao brijest (*Ulmus montana*), jasen (*Fraxinus excelsior*) i javor (*Acer pseudoplatanus*) se nalaze u manjim količinama. Glavne vrste sačinjavaju mješovite ili jednovrsne šume. Gustina šumskih puteva u važnim privrednim šumama je 6,9 km/ha.

Prema podacima Instituta za šumarstvo, od 1,5 miliona m³ godišnjeg prirasta šumskog fonda, oko pola (0,81 milion m³) treba da se posiječe godišnje. Godišnja sječa će iznositi 423.000 m³ četinara i 392.000 m³ lišćara. Posječene šume će biti 671.000 m³ iz državne imovine i 144.000 m³ iz privatnih šuma. Prema podacima statističke kancelarije, 488.000 m³ je posječeno 2000. iz državnih šuma od kojih 308.000 m³ četinara i 180.000 m³ lišćara (Tabela 7). Građa (različite kategorije) prodana 2000. iznosi 269.000 m³, dok je 1995. bilo prodato 409.000 m³ (Tabela 16). Koncesije 2002. (Tabela 12) za sječu šume iz državnih šuma iznosile su 384.000 m³, a u 2003.

(Tabela 17) 371.000 m³ (227.000 m³ četinarara i 144.000 m³ liščara); ukupna naknada u posljednjem slučaju (2003) je iznosila 5,526.000 eura (reklama u Pobjedi 28.1.2003).

Crnogorski izvoz građe u 1999. godini iznosio je 2,7 miliona dolara a uvoz 4,9 miliona; u 2000. godini vrijednost izvoza građe je bila 1,4 miliona dolara, dok je uvoz bio 6,1 miliona. Uzimajući u obzir ostale proizvode od drveta, papir i toalet papir, vrijednost izvoza bila je 15% vrijednosti uvoza 1999. godine a samo 6% 2000. godine (Centalna banka Crne Gore).

2001. je bilo oko 370 postrojenja za preradu drveta u Crnoj Gori, različite veličine, od pilane do stolarske radionice, koje su zapošljavale 2.750 ljudi, dok je 1.650 bilo zaposleno u šumarstvu i 750 u proizvodnji papira i celuloze. Sektor šumarstva čini oko 1,5% BDP.

OSNOVNI STATISTIČKI PODACI

Šumski fond u Crnoj Gori, kao i osnovni podaci o sječi šuma evidentiraju se u Republičkom zavodu za statistiku i objavljuju u godišnjim (Statistički godišnjak, u daljem tekstu SG) i mjesečnim (Mjesečni statistički pregled) publikacijama ovog zavoda. Podaci se prikupljaju na osnovi mjesečnog izvještaja ŠUM-22. Ovim izvještajem su obuhvaćena sva preduzeća u podsektoru šumarstva koja se bave stalnom proizvodnjom šumskih sortimenata iz državnih šuma bez obzira da li im je šumska djelatnost osnovna ili nije.

Postoji određena nedoslednost između podataka iz Instituta za šumarstvo i Kancelarije republičke statistike koja se tiče šumarstva. Razlike se javljaju u procjeni područja različitih kategorija šuma. Kada se radi o šumskom fondu i visini proizvodnje, podaci su ujednačeni. Te razlike ne mogu poremetiti opštu sliku u šumarstvu i mogu se zanemariti.

Tabela 1: Državne i privatne šume, cifre (ha, m³) u hiljadama (izvor: Šumski institut)

		DRŽAVA		PRIVATNICI		UKUPNO	
			%		%		%
SVOJINA	ha	500	100	244		744	100
Šume	ha	377	75	244		621	83
Šumsko zemljište	ha	123	25			123	17
GRONJING STOCK	m ³	59.631	100	12.426	100	72.057	100
Četinari	m ³	28.356	48	1.172	9	29.528	41
Liščari	m ³	31.275	52	11.254	91	42.529	59
GODIŠNJI PRIRAST	m ³	1.240	100	249	100	1.489	100
Četinari	m ³	665	54	30	12	695	47
Liščari	m ³	575	46	219	88	794	53
GODIŠNJA SJEČA	m ³	671	100	144	100	815	100
Četinari	m ³	407	61	16	11	423	52
Liščari	m ³	264	39	128	89	392	48

Tabela 2: Državne šume po kategoriji korišćenja (izvor: Institut za šumarstvo).

KATEGORIJA ŠUMA	PODRUČJE		ŠUMSKI FOND		GODIŠNJI PRIRAST	
	000 ha	%	000 m ³	%	000 m ³	%
Proizvodne	298	79	53.102	89	1.134	91
Zaštićene	66	18	4.594	8	72	6
Nacionalni parkovi	13	3	1.935	3	34	3
UKUPNO	377	100	59.631	100	1.240	100

Tabela 3: Kategorije državnih privrednih šuma (izvor: Šumski institut).

KATEGORIJA	PODRUČJE		ŠUMSKI FOND		GODIŠNJI PRIRAST	
	000 ha	%	000 m ³	m ³ /ha	000 m ³	m ³ /ha
Visoke šume	206	69	48.300	235	1.024	5,0
Zasadi	7	2	297	45	13	2,0
Šikare	40	13	3.971	100	94	2,4
Šiblje i grmlja	46	16	534	12	3	0,1
UKUPNO	298	100	53.102	178	1.334	3,8

Tabela 4: Šumski fond (SG 2001, tabela 8-2), popis 31.12.1978.

	Površina (ha)	Drvena masa (m ³)	Godišnji zapreminski prirast (m ³)	Drvena masa po ha
Visoke raznodobne	229.649	49.326.996	924.375	214,8
Visoke jednodobne	70.993	13.674.687	308.802	192,6
Izdanačke	111.990	6.040.334	153.245	53,9
Šikare	101.779	2.075.741	38.753	20,4
Makije	16.082	318.470	6.934	19,8
Šiblji	5.498	78.516	962	14,3
Lisničke šume	8.666	369.265	5.582	42,6
UKUPNO	544.657	71.884.009	1.438.653	132,0

Tabela 5: Površina pod šumama (SCG 2001, tabela 8-5), stanje 1999. godine.

	Površina u hiljadama hektara
Čiste sastojine	228
a) Bukva	115
b) Hrast	44
c) Tvrdih liščara	24
d) Mekih liščara	-
e) Smrče i jele	22
f) Bijelog i crnog bora	13
g) Ostalih četinarara	10
Mješovite sastojine	317
- liščara	188
- bukve - hrasta - graba	68
- lužnjaka - jasena	-
- kitnjaka - graba	62
- ostalih	58
- četinarara	35
- smrča - jela	27
- bijelog - crnog bora	2
- ostalih	6
- liščara i četinarara	94
- smrče - jele - bukve	86
- bijelog - crnog bora	1
- ostalih	7
UKUPNO	545

Tabela 6: Sječa šuma po vrstama 2000. u kubnim metrima (Podaci iz statističke službe Ministarstva).

VRSTA	DRŽAVNO*	PRIVATNO	UKUPNO
BUKVA	107.645	52.687	160.332
HRAST	3.119	2.914	6.033
OSTALO ČVRSTO	818	1.857	2.675
PODZBIR	11.582	57.458	169.040
OMORIKA	162.678	12.275	174.953
JELA	91.324	12.924	104.248
CRNI BOR	10.334	392	10.726
BIJELI BOR	1.488	182	1.670
OSTALO MEKO	9.251	44	9.295
PODZBIR	275.075	25.817	300.892
UKUPNO	386.357	83.275	469.932

*Uključujući 79.148 m³ ogrevnog drveta i 73.398 m³ otpada.

Tabela 8: 2002. posječene vrste šume po vrsti šuma (u 000 m³). Izvor GS-SUM 21

	UKUPNO	Visoke šume		Zasadi	Ostalo
		Višestarsna	Istostarsna		
UKUPNO	511	459	43	5	4
POJEDINE VRSTE	93	66	24	1	2
Lišćari	56	47	6	1	2
Četinari	37	19	18	-	-
Mješovite	418	393	19	4	2
Listopadi	74	68	-	4	2
Četinari	69	58	11	-	-
Br. + Cn.	275	267	8	-	-
Ukupno u %	100	90	8	1	1

Napomena: Gore pomenutom ukupnom broju treba dodati još 4.000 m³ iz šikara.

Tabela 7: Kategorije posječenog drveta (SG 2001, stanje 8-6)

Ukupno	Listopadna					Četinari			
	ukupno	bukva	hrast	drugo	meki	ukupno	jela, omorika	bor	drugo
488	180	161	6	11	2	308	286	138	8

Tabela 9: 2002. sječa po kategoriji (u 000 m³). Izvor GS-SUM 21

	UKUPNO	Industrijsko drvo	Ogrevno drvo	Otpad (mala količina)
UKUPNO	515	270	161	84
Lišćari	228	36	155	37
Državno	132	31	81	21
Privatno	96	5	74	16
Četinari	287	234	6	47
Državno	246	198	6	42
Privatno	41	36	-	5
Ukupno u %	100	53	31	16

Tabela 10: Pošumljavanje u ha (SG 2001. stanje 8-8 i SUM 41)

Godina	Dopunsko pošumljavanje*			Pošumljavanje		
	ukupno	listopadi	četinari	ukupno	listopadi	četinari
1995	190	-	190	649	-	649
2000	121	2	119	265	5	260
2001	260	2	258	71	-	71
2002	244	-	244	116	-	116

*Dopunsko prirodnoj regeneraciji u šumama

Tabela 11: Štete u šumama 2002. i 2001. (Iz SUM 51 i SUM 52)

	2002. državna				2001. državna				Privat
	Ukupn.	Požar	Prir.p.	Drugo	Ukupn.	Požar	Prir.p.	Drugo	Požar
Ukupno	1.870	369	1.501		363	361		2	115
Ista									
Listop.					13	13			2
Četin.	42	42			8	8			
Mješ.									
Listop.	310	310			146	146			100
Četin.	1.518	17	1.501		18	16		2	13
Br+C					178	178			

Napomena: Prir. p. = Prirodna pojava (snijeg, mraz, vjetar).

PREGLED I KOMENTARI

Šume u Crnoj Gori zauzimaju teritoriju od oko 620.000 ha ili 45% ukupne površine u zemlji, dok se dodatnih 120.000 ha smatraju šumskim zemljištem. Ukupni šumski fond se procjenjuje na 72 miliona m³ (60 miliona m³ u državnim šumama, a 12 miliona m³ u privatnim). Stopa prirasta je 1,5 miliona m³ godišnje. Državne privredne šume, bez zaštićenih šuma i nacionalnih parkova iznose 298.000 ha od kojih su visoke šume 206.000 ha (plus 7.000 ha zasađenih), sa šumskim fondom od 48 miliona m³ sa prosječnim zasadom od 235 m³/ha godišnjim prirastom od 5.0 m³/ha (Tabela 3).

Visoke šume, iste ili mješovite, prema podacima statističke kancelarije (Tabela 4) zauzimaju područje od 301 ha sa šumskim fondom od 63 miliona m³, sa zasadom od 193-215 m³/ha i godišnjim prirastom od oko 4.0 m³/ha. Vjerovatno da razlika nastaje zbog

privatnih šuma koje zauzimaju 90.000 ha, sa šumskim fondom od 15 miliona m³. Privatne visoke šume su lošijeg kvaliteta od državnih. Ovo je očigledno što se tiče proizvodnje industrijskog drveta (Tabela 9) u državnim i privatnim šumama imajući u vidu područja prikazana iznad.

Većina visokih šuma su mješovite šume (300.000 ha), dok su mono kulture (jednoversne šume) u manjini. Glavna vrsta u jednoversnim šumama je bukva, u oko 90% slučajeva; ostale jednoversne šume sačinjavaju omorika i jela. Mješovite visoke šume su u osnovi bukva sa omorikom, jelom ili borovima, a u manjem obimu hrast sa borovima. Podaci iz Tabele 4 ne daju realističnu sliku jer se odnose na sve šume uključujući šikare i šiblje.

Mješavina u mješovitim šumama koja čini većinu u visokim šumama, je u grupama (ne po pojedinom stablu) različite veličine. Četinari, naročito omorika, su poželjni u silvikulturnim tretmanima u cilju njihovog

procenta u mješovitim šumama. Četinari, iako zauzimaju mnogo manje područje nego lišćari, imaju veći udio u godišnjoj sječi; posebno što se tiče industrijskog drveta, četinari su doprinijeli sa 87% u 2002. (Tabela 9). Stabla su uglavnom različite starosti a većina drveća dolazi iz mješovitih šuma i stabala različite starosti.

Preporučena sječa svih vrsta šuma (Tabela 1), je mnogo niža (55%) od procijenjenog godišnjeg prirasta šumskog fonda. Stvarna godišnja sječa je još uvijek manja (63%) od propisane (Tabele 6 i 7). Kada se radi o visokim šumama, godišnji prirast (Tabela 4) je 1,232.000 m³, ili 1,024.000 m³ državnih šuma (Tabela 3), a sječa industrijskog drveta u 2002. je iznosila 270.000 m³ ili 22%. Ako su ogревно i sitno drvo ili otpadak, dio koji je došao iz drugih vrsta šuma (šikare, šiblja), uključeni (Tabela 9), godišnja sječa od 615.000 m³ kao procenat godišnjeg prirasta je još uvijek niska (42%) u poređenju sa ostalim evropskim zemljama (70% u Skandinaviji, 69% u EU, 67% u istočnoevropskim zemljama, 61% u Grčkoj).

Šumske štete u državnim šumama prijavljene 2002. (Tabela 11) desile su se na 1.900 ha. Većina štete (1.500 ha) se desila zbog snijega, mraza i vjetra i pogodila je 9.000 m³ "ostalnih četinara" (ne glavne vrste jelu, omoriku i borove) u mješovitim četinarskim šumama. U maloj mjeri su uvedene egzotične vrste kao *Larix europea*, *Pseudotsuga mensiesil*, *Pinus peuce* itd, i štete se vjerovatno odnose na njih.

Šumski požari nisu bili problem te godine, ali su bili glavni uzrok štete u 2001. Za skoro svih 363 ha prijavljene štete u državnim šumama četinara i lišćara i oko 146 ha bukve, hrasta u mješovitim listopadnim šumama. Uništeno je oko 7.000 m³ industrijskog drveta četinara i 8.000 m³ ogревноg drveta bukve i hrasta. Iste godine (2001) ukupno 115 ha je oštećeno u privatnim šumama, uglavnom u mješovitim listopadnim šumama (bukva, hrast i dr.), dok je šteta u 2002. bila zanemarljiva. Požari su češći u primorskim i centralnim krajevima zemlje, u šumama niskih borova (*Pinus butia*, *Pinus halepensis*). Otuda "ostali četinari" se uglavnom odnosi na njih, mada i nešto četinara u višim područjima može biti uključeno. Štete prouzrokovane ostalim faktorima (oboljenja, insekti, gljive) nisu bile bitne.

Zabilježen je godišnji zasad, uglavnom četinara, od 250-350 ha (Tabela 10). Velika većina zasada je izvršena u mješovitim šumama, na otvorenim površinama, u cilju dopune prirodne regeneracije, gdje ova nije uspjela. Ostalo se odnosi na uvođenje četinara u područja niskih lišćara u cilju obnavljanja ili amelioracije degradiranih šuma. Potreba za pošumljavanjem je velika. Čistine u visokim šumama i šibljac su nastale kao rezultat stalnog povlačenja visokih šuma u prošlosti, a gola područja se procjenjuju na 56.000 ha.

KOMENTARI

Crna Gora je bila poznata po raširenosti četinarskih šuma (jela, omorika, borovi). Te šume su u stalnom povlačenju, zbog nelegalne sječe, lošeg gazdovanja u prošlosti, ratova i oboljenja. One su zamijenjene manje vrijednim listopadnim šumama (bukva, hrast) i šibljem, koje je preuzelo područja četinara. Postojećom poli-

tikom u šumarstvu se pokušavaju obnoviti četinarske šume i tako unaprijediti proizvodnja i kvalitet građe.

Prosječni prinos od 235 m³/ha (Albanis, 2000. godine), još uvijek je nizak u poređenju sa ostalim evropskim zemljama, i sa potencijalom zemlje imajući u vidu klimatske uslove i kvalitet terena. Na sjeveru Grčke, prosječni prinos je 350-400 m³/ha. Kvalitet šumskih područja na sjeveroistoku Crne Gore omogućava najmanje 400 m³/ha prinosa. Godišnji prirast od 2%, čini se izvodljivim.

Godišnja sječa je mnogo manja od godišnjeg prirasta. Ovo, do određene mjere, povećava šumski fond i poboljšava njegov kvalitet. Ali uzimajući u obzir da je prema lokalnoj praksi zrelost (kada se staro stablo konačno zamjenjuje) između 120 (za jelu, omoriku, bukvu) do preko 160 godina za borove, očigledno je da investicija u šumarstvu ne može biti u potpunosti iskorišćena. Posebno kada se radi o četinara kao što su jela, omorika i borovi, čija se stabla ostavljaju da rastu preko 60 cm u prečniku i tako postaju neekonomična (Frejzer 1972). Karakteristično je da Impregnacija drveta Kolašin uvozi četinare za električne stubove iz Bosne jer se ne proizvode u CG.

Većina šuma su mješovite šume a oko 30% tih šuma su mješovite šume četinara i lišćara. Politika favorizovanja četinara kao vrednije građe je pravilna, ali čini se da ima problema u praksi. Gazdovanje ovim mješovitim šumama zahtijeva delikatne silvikulturne - tretmane, precizan tajming, stalni napor i sredstva koja nisu uvijek pri ruci. Regeneracija četinara često propadne zbog invazije lišćara na gola područja; pošto se stabla četinara uklone, stara stabla lišćara ponovo izrastaju i guše sadnice četinara.

U takvim prilikama, umjesto širenja četinara i unapređenja šumarske proizvodnje, šire se lišćari i degradiraju šumu. Računajući da se veći dio pošumljavanja u zemlji vrši na otvorenim područjima, što se smatra dopunskim ili dodatnim pošumljavanjem, i da se koriste velike (3-4 godine stare) sadnice četinara iz razloga što bržeg napredovanja od novih izdanaka lišćara i preživljavanja. Niska godišnja sječa četinara, niža od lišćara u odnosu na njihovu stopu prirasta, i široki prečnik stabala koji se dopušta je možda, još jedan pokazatelj tendencije gazdovanja da se drže stara stabla koliko je moguće duže u cilju odlaganja teškog zadatka njegove regeneracije.

Tako se, nedostatak unapređenja ili degradacija šuma Crne Gore što se tiče produktivnosti, može pripisati teškoćama u regeneraciji i širenju četinara i mješovitih šuma sa lišćarima, a u manjem obimu prezrelim stablima i njihovom sporom rastu.

Bibliografija

- Albanis K., Galanos F., Boskos L. 2000. Kriterijumi i indikatori održivog gazdovanja šumama u Grčkoj. Ministarstvo poljoprivrede, Generalni sekretarijat za šume, Atina, Grčka, str. 101.
- Aleksić P., Tomović Z., Krstić M. 2001. Srbija - Uslovi i dugoročna procjena razvoja. Solun, Grčka, Vol. I, 61-66.
- Frejzer A. I. 1972. Gazdovanje šumama. UNSF/405 - GRE 27 Projekat, Tehnički izvještaj, Atina, Grčka 75p.
- Jović D., Simić J. 2003. Održivi razvoj planina u Srbiji i Crnoj Gori. Planinski forum, <http://mtnforum.org/resources/library/jovix03a.htm>

Miloš Rosić

ORGANIZACIJA POSLOVA U DIREKCIJI ŠUMA CRNE GORE

Kao što je poznato Direkcija šuma Crne Gore - Pljevlja osnovana je Uredbom Vlade Republike Crne Gore ("Sl. list RCG" br. 43/01) kao organ uprave - upravna organizacija.

Direkcija je formalno počela sa radom 1.1.2002. godine, međutim zbog poznatih okolnosti i problema na samom početku rada Direkcija je stvarno počela sa radom početkom mjeseca aprila 2002. godine, tj. nakon imenovanja sadašnjeg direktora na tu funkciju.

Nakon svog osnivanja i nakon transformacije ranijeg JP "Crna Gora Šume" Pljevlja, Direkcija je na osnovu čl. 71 Zakona o šumama ("Sl. list RCG" br. 55/00), pridržavajući se Programa transformacije JP "Crna Gora Šume", preuzela potreban broj zaposlenih koji su radili na odgovarajućim poslovima u javnim preduzećima iz oblasti šumarstva, postupajući maksimalno racionalno u pogledu broja preuzetih radnika.

Jedna od osnovnih obaveza Direkcije, a što je utvrđeno i Uredbom o osnivanju, bila je donošenje Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta.

Postupajući u skladu sa navedenom obavezom, Direkcija je u maju mjesecu 2002. godine donijela Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta. Ovim Pravilnikom Direkcija je osnovana, odnosno radna mjesta su sistematizovana na radna mjesta u Direkciji - Centrali i radna mjesta po Šumskim upravama. U okviru Direkcije - Centrale organizovani su sektori i to: tehnički sektor, ekonomski sektor i sektor za pravne poslove. Direkcijom rukovodi

starešina državnog organa - direktor Direkcije. Šumske uprave su organizovane na teritorijalnom principu po opštinama i to: Pljevlja, Rožaje, Berane, Plav, Bijelo Polje, Žabljak, Kolašin, Andrijevica, Plužine, Šavnik, Danilovgrad, Podgorica, Nikšić, Mojkovac i Kotor, s tim da u Šumskoj upravi Kotor postoje Šumske ispostave: Kotor, Herceg Novi, Bar, Budva i Cetinje. Vrednovanje pojedinih radnih mjesta utvrđenih ovim Pravilnikom izvršeno je u skladu sa Uredbom o rangiranju i razvrstavanju radnih mjesta u oblasti državne uprave, s obzirom da se Direkcija šuma, kao organ državne uprave, u organizovanju poslova pridržava propisa koji regulišu oblast državne uprave.

Pomenutim Pravilnikom u Direkciji šuma je utvrđeno ukupno 35 radnih mjesta. Za obavljanje poslova na utvrđenim radnim mjestima predviđeno je 424 izvršioca. Sada u Direkciji šuma ima ukupno 384 izvršioca zaposlenih na neodređeno vrijeme i raspoređenih na odgovarajuća radna mjesta.

Direkcija je ovih dana obavijestila zaposlene da mogu, kada se to utvrdi opravdanim, uz isplatu otpremnine od 2.000 eura sporazumno raskinuti radni odnos u Direkciji.

Na osnovu navedenog osnova a i zbog prestanka radnog odnosa po osnovu ostvarivanja prava na penziju određenog broja zaposlenih - službenika, do kraja tekuće godine broj zaposlenih u Direkciji šuma će se znatno smanjiti.

Direkcija šuma Crne Gore u toku 2004. godine planira da zbog određenog broja upražnjenih radnih mjesta, kao i očekivanog povećanja obima poslova na pojedinim radnim mjestima, zaposli određen broj izvršilaca - službenika, ali ne više od utvrđenog broja izvršilaca u Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta.

Pozivamo građane,

da informacijama koje mogu biti korisne za očuvanje bogatog šumskog resursa, a tiču se šumskih požara, bespravne sječe i eksploatacije zaštićenih biljnih vrsta, obavijeste Direkciju šuma Crne Gore na telefon:

089/23-024

ili na telefon najbliže šumske uprave.

Vaša
Direkcija šuma Crne Gore

Milorad Joknić

DRAGULJI CRNOGORSKIH ŠUMA

Zaista, ne zna se šta je ljepše u tišini crnogorskih šuma. Ili tankovrhe jele u pitomim njedrima Ljubišnje što ciljaju u zvijezde nebeske, ili stoljetna stabla džinovskih borova što iz dubine tarskog kanjona sežu nebu pod oblake, ili svakojaki liščari što krase ova prostranstva. Možda je to mirisno planinsko cvijeće svih boja što prirasta u različitim vegetacionim zonama od proljeća do jeseni, ili su to različiti reljefni izdanci u čijem oblikovanju priroda nije žalila svoju izvornu snagu. Za nekoga je možda najljepši glas ptica, iskazan kliktanjem, cvrkutom i pjevanjem. Ili su to prekrasne planine, zaodjenute najrazličitijim biljnim vrstama: Durmitor, za koji pripovijedaju da je "soa nebeska" što nebo drži, Ljubišnja, legendarna dinarska kraljica, Bjelasica što bajkovitom ljepotom plijeni prolaznike i znatiželjnice, Lovćen - crnogorski Olimp, Prokletije i biseri Alipašinih izvora...

Možda je to, ipak, Tara, taj živopisni sunovrat u dubinu zemlje, jedna od najdubljih, rječnom erozijom sazdanih brazda na svijetu, borovi samotnjaci što vječno stražare kanjonskim stranama i liticama, tamnomodri virovi ove plahovite rijeke i njeni srebrnasti bukovi, njene pritoke Sušica i Draga, što joj se osobenošću svoje ljepote pridružuju.

U tim tajnovitim šumskim dubinama i planinskim čudima ima i lutanja i lomova prirodnih sila, vjetrova i munja što priređuju neopisive drame, munje što nebo pale i spajaju ga sa vrhovima planinskim, Durmitora, Lovćena, Bjelasice, Prokletija. Ali kad se nebeske sile smire i priroda sama obuzda svoj bijes, progovori opet smirujuća ljepota i ljubav u svako doba: ljeti, kada se livadama, kamenjarima i prostra-

nim pašnjacima ospe cvijeće svih boja i zamirišu otkosi na pitomim proplancima, s proljeća, kad nabujali potoci zapjevaju pjesmu "žuboranku", s jeseni kad šume usplamte crveno - žutim bojama i kad prostranim pašnjacima zajezde stada ovaca i kad se sa okomitih litica oglase divokoze, što planinskim vrletima gospodare i prkose onima što su im nedostupna njihova staništa. Zimi, kad se gora snijegom okiti, kad se borove iglice ukrase ledenim iglicama sa srebrnastim odsjajem na zimskom, zubatom suncu. I kad snježni nanosi urame katunske kolibe, dajući im bajkovit izgled u impresivnom zimskom ambijentu, među stasitim jelama, kršnim omorikama i gospodstvenim brezama, što tišinom i ljepotom govore.

I koliko se god čovjeku čini da je ovdje upoznao sav život i napojio svoju dušu, sve mu opet izgleda tajnovito. I grmovi i kamenjari, litice i vrhovi, pećine i dubodoline i ogorjeli panjevi i zvuk čaktara na bijelim stadima i čobanska pjesma prepuna neke istinske čežnje i nadanja nečemu novom, što nosi sjutrašnjica. I kosci što se uređaju kada odsijecaju bujnu planinsku travu nose u sebi neku tajnu u svom ritmičkom zamahu i vještini kojom kosu bacaju i "ljuti jarac" kao pjenom skidaju.

Ne zna se gdje je priroda više pokazala svoju snagu i umjeće. Osjetne razlike u klimi na prostoru što ih zaogrću crnogorske šume, razlike u sastavu zemlje i nadmorskoj visini

uticale su da se na tim prostranstvima smjenjuju različita staništa i ekosistemi i različite vegetacione zone. Evidentno je u ovom impresivnom prirodnom mozaiku oko 200 endemičnih i reliktnih vrsta. Obilno bogatstvo flore i faune i prirodne rijetkosti svrstali su čitave prirodne komplekse crnogorskih šuma i planina na spisak svjetske baštine. Samo na prostoru Nacionalnog parka "Durmitor" pronađeno je preko hiljadu vrsta viših biljaka, od kojih neke rastu samo na ovom mjestu, gdje uživaju zaštitu svjetske brige.

Područje crnogorskih šuma, impresijecano rječnim tokovima, planinskim jezerima, barama, livadama, pašnjacima, kamenjarima stijenama i pećinama pogodno je stanište veoma različitog životinjskog svijeta. U šumama kanjona Tare sačuvan je autohtoni životinjski svijet: divokoza, jedini predstavnik antilope u Evropi, a u njedrima Sinjajevine našli su staništa rijetki tetrijebi, snježna vjeverica, raznovrsna divljač i zvijeri.

I pored tog ukupnog bogatstva ljepote, crnogorske planine i šume bile bi puste da im ljepotu i sadržaj ne dopunjuju ljudi, njihova naselja, način života, domaća radinost. Kao da je neka svevišnja sila uredila svu tu sliku po mjeri čovjeka i prirode. Oni su ovdje zajedno. Međusobno se dopunjuju i služe jedni drugima. U toj međuzavisnosti prirode i čovjeka i jeste tajna življenja, čiji su horizonti teško prepoznatljivi.

Dejan Miličić: Pčelarstvo i ekologija

PČELA U ŠUMSKOJ BIOCENOZI

Pčelarsku maksimu "trošite med kao hranu da ga ne biste trošili kao lijek" dovoljno govori sama za sebe i dovoljno je poznata, da je ne treba posebno dokazivati. Svojstva meda (hranljiva, ljekovita, terapijska, iscjeliteljska), kao i blagotvorno čudesan spektar dejstava ostalih pčelinjih proizvoda (mleč, propolis, vosak, pčelinji otrov), stalna su tema istraživanja na čuvenim institutima Ribnoe (Rusija), Frajburg (Njemačka) i na mnogima u Americi.

Sa svojim livadskim i šumskim bogatstvom, Crna Gora predstavlja fantastično raznovrstan rezervat uz neograničene mogućnosti za bavljenje pčelarstvom. Nedovoljna izučenost crnogorske flore i nedovoljna sistematizovanost dosadašnjih proučavanja, svakako čine još komplikovanim i težim pčelarenje, koje je samo po sebi veoma rizično i neizvjesno. I teško, jako teško – ako svim pčelarskim obavezama, dugom periodu vraćanja uloženi sredstava i bolestima pčela – dodamo i probleme oko seobe društava, jer "med na osovina rađa", a da pri tom ne postoji služba koja bi se bavila posmatranjem ponašanja biljaka na višim nadmorskim visinama i obavještavala pčelare o pravom terminu za seobe. Povremeni meteorološki izvještaj nekog inventivnijeg novinara takođe se ne može smatrati osmišljenom pomoći. Pčelarstvo je dakle u Crnoj Gori svedeno na jednu glavnu pašu i sa te strane neizvjesan posao, naročito ako se gleda samo finansijski efekat. Kažemo "samo finansijski", jer pored direktne finansijske koristi pčelarstvo podrazumijeva određene medicinske, emotivne, estetske (vidi sat "izvezen" polenom) i bioničke efekte. Neka se ne uvrijede "klasični" ljubitelji prirode, jer čak i onom koji se divi ljepoti Bokokotorskog zaliva, Prokletijama, Škrčkom jezeru... Čak i takvom ljubitelju prirode može ostati nepoznato jutarnje uzbuđenje kad na 1.400 metara nadmorske visine zamede bijeli bor!

Već desetak sezona crnogorski pčelari se ne mogu pohvaliti značajnijim prinosima meda, a tri posljednje su bile veoma teške. Zima 2001/2002. je uzela "najveći pčelarski danak" u posljednjih 50 godina, naročito u Podgorici i Primorju, a ni Sjever nije prošao sjajno. Prvi pregledi, na početku 2004. daju razloga za strah, da će pčelinja društva u Crnoj Gori proljeće 2004. dočekati dosta oslabljena, pa prema tome spas može biti jedino u produžetku paše tj. seljenju jakih društava u više krajeve gdje biljke cvjetaju i mede sa znatnim zakašnjenjem. A ako se uspješnom pčelaru posreći, onda će na kraju sezone biti nešto medljikovca.

Šumski med – medljikovac - dragocjena hrana i lijek za ljudski organizam; Pčela – jedinstven organizam po mjestu i ulozi u prirodnom lancu ishrane

Šumski med – medljikovac - ima nevjerojatno povoljan uticaj na ljudski organizam, jer sadrži višestruko više mineralnih materija (u prirodnom medu ovaj procenat je od 0,04 do 0,20%, a u medu od medljike čak od 0,20 do 0,62%). Da bi ironija prirode bila potpunija, ovakve vrste meda nisu poželjne za duga zimovanja pčelinjih društava, te ih je neophodno na kraju sezone izvrćati, ali

je za ljudsku ishranu medljikovac fantastičan, pa ne rijetko dostiže i veoma visoku cijenu. Pčelari Vinicke kod Berana su mi se pohvalili da je krajem prošle sezone medila jasika. Taj med je fantastično tamne boje, na presjeku sija, (ako je zaista od jasike, što nije baš lako dokazati, ali medljikovac sigurno jeste) a pravi poznavao ci meda, za njega nisu žalili 9 eura, što je sigurno crnogorski rekord.

Na kraju pčelarske 2003. godine na Kovaču (granica Crne Gore i Republike Srpske) je medio hrast, nekih jutara tako intenzivno da su kapljice padale sa hrastovih listova na automobile zadovoljnih pčelara.

Bor prošle sezone nije medio na Žabljaku, ali je zato 2002. značajno popravio pčelarski saldo.

Kada već pominjemo težinu pčelarskog poziva, treba reći da Vlada Crne Gore iz godine u godinu povećava sredstva za podsticaj pčelarstva i to je jedan od razloga što se značajan broj mladih odlučuje za ovaj poziv. Korist od regresiranih košnica, matica, ili lijevka, ipak najviše imaju pčelari koji proširuju svoja društva ili su već značajno ovladali pčelarskom tehnikom, dok se početnici snalaze kako znaju i umiju.

U smislu edukacije najmlađih za ekologiju, za vezanost za prirodu i za tlo – može biti interesantan projekat Savjeta roditelja OŠ "Salko Aljković" i NVO "Opstanak Pljevlja", koji u okviru šire kampanje "Korak bliže prirodi – korak dalje od bolesti zavisnosti" - prvi dan proljeća obilježavaju sadnicama medonosnog drveća. Prošle godine je donator 1.200 sadnica bio BCIF (Balkan Community Initiatives Fund), a ove godine je sličnu akciju podržala Vlada Crne Gore). U međuvremenu je u školi formirana pčelarska sekcija, a već su spremne košnice sa znakom BCIF-a, koje će najbolji polaznici dobiti besplatno sa rojevima, pčelarskim priborom i opremom. Pčelarstvo kao značajan segment održivog razvoja i zaštite čovjekove okoline, nalazi put do donatora, naročito ako ovakve inicijative, dolaze iz sredine koja je jedna od najugroženijih i najdevastiranijih u Crnoj Gori; za sada je ta podrška simbolična, ali ako se jedan broj mladih odluči za pčelarstvo kao naj-

aktivniji vid odnosa čovjek - priroda, onda će i kompletna ekološka slika Pljevalja biti bar za nijansu manje dramatična. A ako se ova inicijativa udruži sa srodnim inicijativama sađenja voća, medonosnog bilja ili zimzelenih kultura (Pokret gorana - šta to bješe), eto mogućnosti da se za projekte zainteresuju i ostali subjekti. Direkcija šuma Crne Gore se podrazumijeva.

Sađenje biljke, njegovanje i pažnja može čovjeka bar za trenutak da učini srećnim. Pčelarstvo takođe. Više pčelinjih društava ne znači samo više meda nego i više polena, više plodova, više voska, više propolisa, više mleča - znači više zdravlja. Čak i da nije svega toga - da nema meda, voska, mleča, (o ljekovitosti pčelinjeg otrova nekom drugom prilikom) - da nije sveg tok pčelinjeg blagodeta - pčela bi ipak zauzimala počasno mjesto u biološkom lancu ishrane, a mnogi naučnici medonosnu pčelu stavljaju na tron zemaljskog ekosistema. Evo i zašto. Biološki lanac ishrane čine predatori i donatori. U fantastičnom lancu ishrane pčela sakupljajući u prirodi polen i nektar nije preda-

tor: ona ne ošteti biljku, ne pojede ni jedan njen dio, već naprotiv oprasi je i omogući razmnožavanje i davanje ploda. Znači, ni u svom predatorskom zadatku ona ne ošteti prirodu. To je izuzetan primjer da neka životinjska vrsta bude prva karika u lancu ishrane, i to na kako briljantan način - i sa kakvim efektima.

Da bi čudo bilo još veće nakratko pogledajmo njevu donatorsku ulogu: prema čovjeku je impresivna - med, vosak, mleč, propolis, otrov, polen... A i prema svojim predatorima koji se hrane mrtvim ili živim pčelama (ptice, miševi, ježevi...) pčela kao donator je jako izdašna: u pašnom periodu matica položi i do 2.000 jaja dnevno, nakon izvođenja (21 dan) i intenzivnog životnog vijeka (40 dana radilice) svaka pčelinja zajednica da predatorima 500 do 2.000 pčela dnevno, što je od 50 do 200 grama hrane.

Na žalost, među tim pčelinjim predatorima su i izazivači bolesti pčela, u prvom redu varoa (varoa jacobsoni, varoa destructor) protiv koje još uvijek nije pronađen uspješan lijek.

Fenomen medonosne pčele u prirodnom lancu ishrane

MADE IN MONTENEGRO

Direkcija šuma Crne Gore

Aktivnosti Vlade Republike Crne Gore

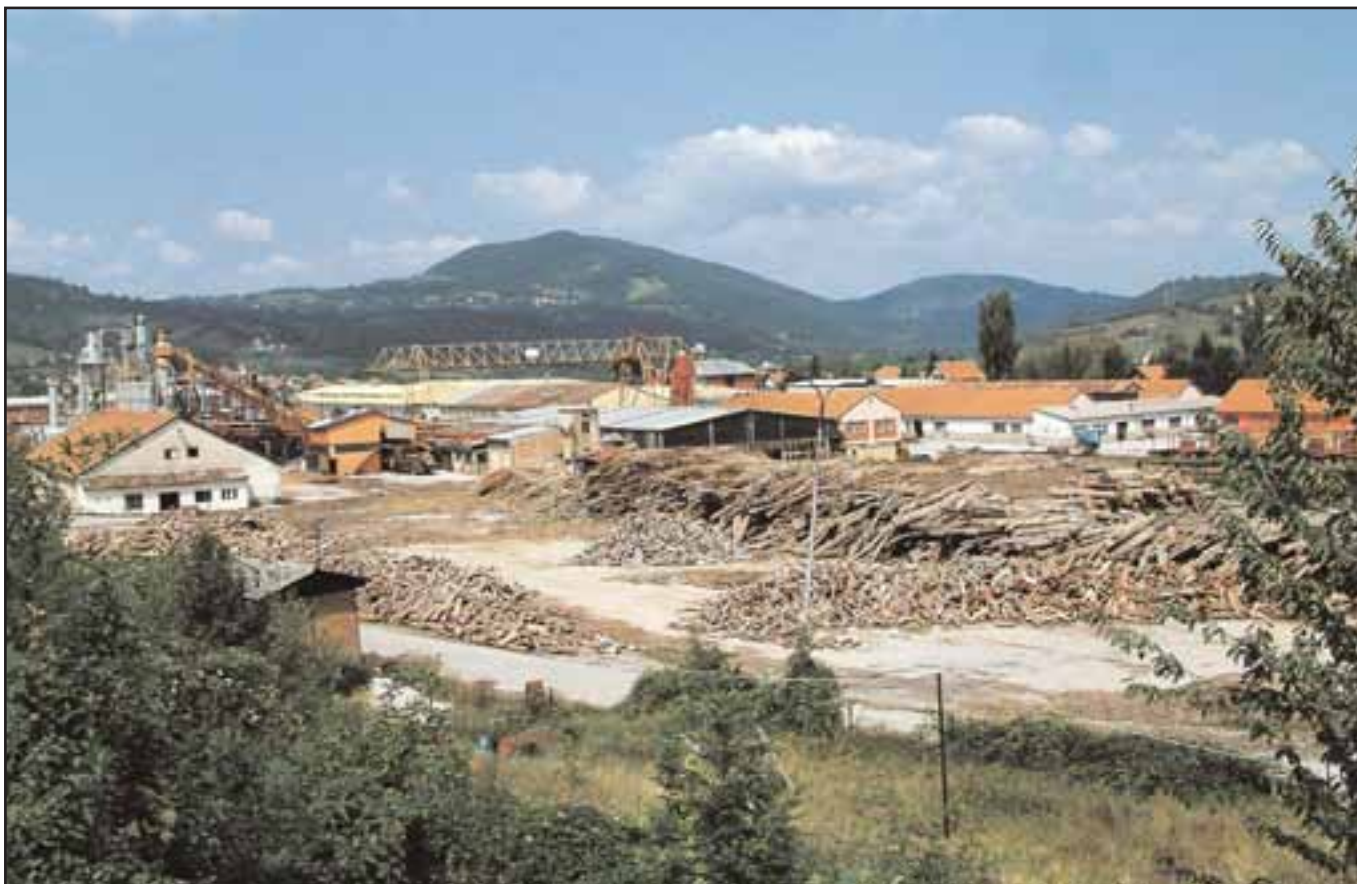
ODLUKA O DAVANJU PRAVA NA KORIŠĆENJE ŠUMA I UTVRĐIVANJU POČETNE VISINE KONCESIONE NAKNADE ZA KALENDARSKU 2004. GODINU

Vlada Republike Crne Gore donijela je Odluku o davanju prava na korišćenje šuma i utvrđivanju početne visine koncesione naknade za kalendarsku 2004. godinu, prema kojoj "ukupna količina koja se daje na korišćenje za kalendarsku 2004. godinu u industrijskim sječama iznosi 429.279 m³ bruto drvne mase i to sistemom potpunih koncesija 296.530 m³ (četinara 176.769 m³ i lišćara 119.761 m³) i sistemom parcijalnih koncesija 132.749 m³ (četinara 87.208 m³ i lišćara 45.541 m³)".

Odlukom je utvrđena i početna visina koncesione naknade za davanje prava na korišćenje šuma po sistemu potpunih koncesija preduzećima registrovanim u skladu sa Zakonom o šumama, a putem ugovora sa

Direkcijom šuma Crne Gore Pljevlja, na osnovu konkursa.

Početna visina koncesione naknade utvrđena je po 1 m³ bruto drvne mase na paritetu F-CCO panj, dubeće viđeno stanje, a po gazdinskim jedinicama za sve šumske uprave, vodeći računa o drvnoj masi, vrsti drveta i uslovima korišćenja šuma. Za količinu bruto drvne mase koje se daju sistemom parcijalnih koncesija, Direkcija šuma će raspisati tendere i ustupati korišćenje (sječa i izvlačenje drvnih sortimenata) preduzećima i preduzetnicima registrovanim u skladu sa Zakonom o šumama po najnižim cijenama, a drvne sortimente proizvedene ovim sistemom prodavati putem javnih licitacija po najvišim cijenama.

Korporacija "Jakić" iz Pljevlja, najveći drvopređaivač u Crnoj Gori

ŠUMSKA UPRAVA PLJEVLJA

U Šumskoj upravi Pljevlja daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Petinske šume	101,30	7, 39	510,00	758,00	1.268,00
Maočnica	209,90	58, 62, 84, 85, 92, 137	14.087,00	10,00	14.097,00
Bukovica	320,70	43, 44, 45, 117, 118, 199, 122, 125	1.081,00	15.034,00	16.115,00
Otilovići - Obarde	240,47	81, 93, 94, 125, 126, 128	4.922,00		4.922,00
Voloder II	123,60	47, 69, 76	2.171,00	993,00	3.164,00
Tara Kosanica	573,73	79, 80, 83, 84, 85, 90, 95, 111, 120, 124, 125, 129, 130, 136, 137, 113	15.394,00	4.923,00	20.317,00
Kraljeva gora Bunetina	249,77	1, 2, 4, 5, 7, 33, 34, 37, 52, 53	12.663,00	356,00	13.019,00
Kovač	24,80	35	2.036,00	140,00	2.176,00
Kozička rijeka	463,40	4, 12, 17, 20, 21, 22, 23, 25, 59, 61	9.119,00		9.119,00
UKUPNO	2.307,67	61 ODJELJENJE	61.983,00	22.214,00	84.197,00

U Šumskoj upravi Pljevlja daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Ljubišnja	441,20	10, 11, 12, 13, 20, 22, 23, 24, 100, 114, 115, 123	16.079,00	4.876,00	20.995,00
Obzir - Buren	300,80	4, 23, 68, 69, 70, 71	8.017,00		8.017,00
Vezišnica	83,80	86, 87	4.270,00	1.560,00	5.833,00
Sanitar Ljubišnja	649,74	55, 73, 74, 76, 77, 80, 98, 99, 101, 102, 106, 107, 108, 120, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 130	6.800,00		6.800,00
Sanitar Kraljeva gora Bunetina	401,24	14, 22, 23, 24, 25, 26, 91, 92, 93, 94, 98, 99, 100	2.051,00		2.051,00
Sanitar Maočnica	423,60	12, 13, 15, 23, 28, 29, 31, 33, 54, 55, 57, 59, 67, 72, 73	800,00		800,00
Sanitar Petinske šume	48,20	13	80,00		80,00
Sanitar Voloder II	221,10	48, 68, 73, 75, 78, 79, 80	768,00		768,00
Sanitar Potkovač	97,20	13, 21, 24	301,00		301,00
UKUPNO	2.666,88	80 ODJELJENJA	39.166,00	6.439,00	45.605,00

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	ZA LIŠĆARE	PROSJEČNA OTVORENOST SUMA (m/ha)
Petinske šume	17,30	6,80	6,50
Tara - Kosanica	16,80	6,80	11,60
Maočnica	17,70	6,80	14,00
Kraljeva gora - Bunetina	17,90	6,80	10,00
Bukovica	16,70	6,80	7,10
Kozička rijeka	16,00	6,70	5,00
Otilovići - Obarde	15,70	6,80	21,10
Voloder II	17,70	6,80	10,00
Kovač	16,60	8,40	

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Pljevlja iznosi 1.208.185,40 eura od čega za četinare 1.056.906,20 eura i za lišćare 151.279,20 eura.

ŠUMSKA UPRAVA ROŽAJE

U Šumskoj upravi Rožaje daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Županica	251,15	1a, 2a, 3a, 4a 5a, 6a, 7a	10.971,00	988,00	11.959,00
Gornji Ibar	474,10	14a, 15a, 16a, 17a, 18a, 18b, 19a, 19b, 20a, 21 a, 22a, 24a, 26a, 27a, 28a, 37, 77a, 77b, 78a, 78b.	17.948,00	2.612,00	20.560,00
UKUPNO	725,25		28.919,00	3.590,00	32.519,00

U Šumskoj upravi Rožaje daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Županica	247,75	8a, 9a, 10a, 11a, 13a, 13b, 30	10.244,00	1.646,00	11.890,00
UKUPNO	247,75		10.244,00	1.646,00	11.890,00

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	ZA LIŠĆARE	PROSJEČNA OTVORENOST SUMA (m/ha)
Županica	16,10	9,00	12,00
Gornji Ibar	14,50	9,00	12,70

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Rožaje iznosi 469.279,10 eura od čega za četinare 436.879,10 eura i za lišćare 32.400,00 eura.

ŠUMSKA UPRAVA BERANE

U Šumskoj upravi Berane daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Turjak	213,40	67, 68, 69, 70, 72, 73	6.135,00	2.542,00	8.677,00
Kaludra	51,10	56	2.154,00		2.154,00
Jelovica	150,00	33, 35, 41, 91	5.787,00	2.519,00	8.306,00
UKUPNO	414,50		14.076,00	5.061,00	19.137,00

U Šumskoj upravi Berane daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Šekular	89,92	15, 16	3.675,00	1.292,00	4.967,00
Kaludra	64,90	19		3.201,00	3.201,00
UKUPNO	154,82		3.675,00	4.493,00	8.168,00

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Berane iznosi 256.099,80 eura od čega četinare 212.956,50 eura i za lišćare 43.143,30 eura.

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	ZA LIŠĆARE	PROSJEČNA OTVORENOST SUMA (m/ha)
Turjak	15,00	8,45	15,00
Jelovica	15,50	8,60	14,00
Kaludra	14,50	8,50	14,00

ŠUMSKA UPRAVA ŽABLJAK

U Šumskoj upravi Žabljak daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Cetinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Tepačke šume	77,18	10a, 21a, 37a	4.997,00		4.997,00
Šaranske šume	356,08	33a, 74a, 79a, 79b, 99a, 109a, 150a, 151a	8.958,00		8.958,00
UKUPNO	433,26		13.955,00		13.955,00

U Šumskoj upravi Žabljak daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Cetinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Šaranske šume	79,60	104a, 35a, 35b	2.727,00	91,00	2.818,00
UKUPNO	79,60		2.727,00	91,00	2.818,00

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	PROSJEČNA OTVORENOST ŠUMA (m/ha)
Tepačke šume	15,65	15,00
Šaranske šume	13,91	14,50

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Žabljak iznosi 202.808,78 eura.

ŠUMSKA UPRAVA KOLAŠIN

U Šumskoj upravi Kolašin daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Cetinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Vučje	72,70	15a, 16a, 17a		5.292,00	5.292,00
Komovi II	176,60	51 a, 14a, 14b, 16a, 16b, 17a, 17b, 18a, 18b	3.031,00	13.133,00	16.164,00
UKUPNO	2.307,67		3.031,00	18.425,00	21.456,00

U Šumskoj upravi Kolašin daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Cetinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Vučje	31,93	14a		2.088,00	2.088,00
Komovi II	51,90	15a	2.525,00	4.085,00	6.610,00
Maganik	91,60	48a, 50	3.383,00		3.383,00
UKUPNO	175,43		5.908,00	6.173,00	12.081,00

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Kolašin iznosi 206.786,03 eura, od čega za četinare 44.646,63 eura i za lišćare 162.140,00 eura.

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	ZA LIŠĆARE	PROSJEČNA OTVORENOST ŠUMA (m/ha)
Vučje		8,80	6,70
Komovi II	14,73	8,80	4,38

ŠUMSKA UPRAVA PLUŽINE

U Šumskoj upravi Plužine daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Bundos - Golija	467,00	28a, 12a, 12b, 36a, 42a, 112a, 129a, 131a, 135a, 136a, 137a	7.520,00	7.461,00	14.981,00
Vojnik - Brezna	29,50	27a	1.268,00	5.088,00	6.356,00
UKUPNO	496,50		8.788,00	12.549,00	21.337,00

U Šumskoj upravi Plužine daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Planina Pivska	147,00	20, 98, 99	5.180,00		5.180,00
Volujak Mratinje	80,00	14, 15	2.064,00	1.070,00	3.134,00
UKUPNO	227,00		7.244,00	1.070,00	8.314,00

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	ZA LIŠĆARE	PROSJEČNA OTVORENOST ŠUMA (m/ha)
Bundos - Golija	13,00	8,33	13,40
Vojnik - Brezna	13,00	8,33	5,10

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Plužine iznosi 218.777,17 eura od čega za četinare 114.244,00 eura i za lišćare 104.533.17 eura.

ŠUMSKA UPRAVA BIJELO POLJE

U Šumskoj upravi Bijelo Polje daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Rudo polje - Kovren	356,00	18a, 19a, 34a, 47a, 62a, 62b, 63a, 63c, 70a	7.712,00		7.712,00
UKUPNO	356,00		7.712,00		7.712,00

U Šumskoj upravi Bijelo Polje daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Rudo polje - Kovren	89,00	47a, 48a, 48b	2.314,00		2.314,00
Bjelasica		Prosječka za ski stazu		5.000,00	5.000,00
UKUPNO	89,00		2.314,00	5.000,00	7.314,00

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Bijelo Polje, iznosi 124.008,96 eura.

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	PROSJEČNA OTVORENOST ŠUMA (m/ha)
Rudo polje - Kovren	16,08	9,00

ŠUMSKA UPRAVA NIKŠIĆ

U Šumskoj upravi Nikšić daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Liščari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Somina	246,85	16, 18, 22, 40	10.000,00	11.135,00	21.135,00
Njegoš - Zla gora	81,70	27, 117	1.132,00	1.443,00	2.575,00
Javorak - Vojnik	65,05	13, 18	1.063,00	1.962,00	3.025,00
UKUPNO	393,60		12.195,00	14.540,00	26.736,00

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Nikšić iznosi 272.931,96 eura od čega za četinare 150.311,74 eura i za liščare 122.619,22 eura.

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	ZA LIŠČARE	PROSJEČNA OTVORENOST ŠUMA (m/ha)
Somina	12,34	8,41	15,00
Njegoš - Zla gora	12,34	8,41	9,60
Javorak - Vojnik	12,17	8,58	20,90

ŠUMSKA UPRAVA PLAV

U Šumskoj upravi Plav daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Liščari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Babino polje Treskavac	180,70	42, 49, 50, 51	6.988,00		6.988,00
Trokuz - Ribljak	79,50	13, 44, 45	1.806,00	4.637,00	6.443,00
Čakor - Visitor	104,80	2a, 2b, 3a, 3b		4.063,00	4.063,00
Babiņa gora - Vaganica - Šipovica	195,50	2a, 2b, 3a, 3b, 76a, 77a, 78	5.734,00	819,00	6.553,00
UKUPNO	560,50		14.528,00	9.514,00	24.042,00

U Šumskoj upravi Plav daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Liščari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Babiņa gora - Vaganica - Šipovica	125,08	79, 80, 82	2.771,00	1.001,00	3.772,00
Šanitar Vaganica - Šipovica	350,50	Bjeluha: 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 50, 51 Vaganica: 61, 62, 63, 64, 68, 69, 70, 71, 75	2.000,00 2.000,00		2.000,00 2.000,00
UKUPNO	474,58		6.771,00	1.001,00	7.772,00

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	ZA LIŠČARE	PROSJEČNA OTVORENOST ŠUMA (m/ha)
Babino polje - Tresk.	16,26		12,00
Trokus - Ribljak	16,25	8,35	6,50
Čakor - Visitor		8,35	10,50
Babina gora - Vaganica - Šipovica	17,90	8,35	10,50

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Plav iznosi 309.670,17 eura od čega za četinare 230.186,52 eura i za liščare 79.483,65 eura.

ŠUMSKA UPRAVA PODGORICA

U Šumskoj upravi Podgorica daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Opasanica - Trav. gora	92,45	18, 27a, 28a,	1.436,00	6.690,00	8.126,00
UKUPNO	92,45		1.436,00	6.690,00	8.126,00

U Šumskoj upravi Podgorica daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Opasanica - Trav. gora	62,55	12, 26a	1.227,00	5.577,00	6.804,00
UKUPNO	62,55		1.227,00	5.577,00	6.804,00

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	ZA LIŠĆARE	PROSJEČNA OTVORENOST SUMA (m/ha)
Opasanica - Trav-ska gora	13,04	8,33	17,50

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Podgorica iznosi 74.453,14 eura od čega za četinare 18.725,44 eura i za lišćare 55.727,70 eura.

ŠUMSKA UPRAVA ANDRIJEVICA

U Šumskoj upravi Andrijevića daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Mpj. rijeka - Kraštica	82,00	18a, 19a,		9.596,00	9.596,00
Jelovica - Gradišnica	138,50	15a, 49a, 50a	4.689,00	6.391,00	11.080,00
UKUPNO	220,50		4.689,00	15.987,00	20.676,00

U Šumskoj upravi Andrijevića daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Lišćari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Mpj. rijeka - Kraštica	27,30	45a, 45b		2.939,00	2.939,00
Jelovica - Gradišnica	72,50	35a, 35b	1.434,00	3.721,00	5.155,00
UKUPNO	99,80		1.434,00	6.660,00	8.094,00

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Andrijevića iznosi 215.897,16 eura od čega za četinare 75.211,56 eura i za lišćare 140.685,60 eura.

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	ZA LIŠĆARE	PROSJEČNA OTVORENOST SUMA (m/ha)
Mpj. rij. - Kraštica		8,80	13,08
Jelovica - Gradišnica	16,04	8,80	13,09

ŠUMSKA UPRAVA DANILOVGRAD

U Šumskoj upravi Danilovgrad daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Liščari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Prekornica - Ponikvica	302,10	105a, 108a, 109a, 110a, 115a, 115b, 116a	1.633,00	9.550,00	11.183,00
UKUPNO	302,10		1.633,00	9.550,00	11.183,00

U Šumskoj upravi Danilovgrad daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Liščari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Štitovo	88,06	7a, 14a	2.214,00		2.214,00
Prekornica - Ponikvica	45,05	108a, 108b	727,00	1.639,00	2.366,00
UKUPNO	135,11		2.941,00	1.639,00	4.580,00

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	ZA LIŠČARE	PROSJEČNA OTVORENOST ŠUMA (m/ha)
Prekornica - Ponikvica	12,00	9,08	10,00

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Danilovgrad iznosi 106.310,00 eura, od čega za četinare 19.596,00 eura i za liščare 86.714,00 eura.

ŠUMSKA UPRAVA MOJKOVAC

U Šumskoj upravi Mojkovac daju se šume na korišćenje putem potpune koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Liščari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Lepenac - P. Gora	94,50	70, 73	1.689,00	1.641,00	3.330,00
Petrović omar - Buren	61,00	49	2.135,00		2.135,00
UKUPNO	155,50		3.824,00	1.641,00	5.465,00

Predložena početna visina koncesione naknade od strane Šumske uprave po gazdinskim jedinicama:

GAZDINSKA JEDINICA	ZA ČETINARE	ZA LIŠČARE	PROSJEČNA OTVORENOST ŠUMA (m/ha)
Lepenac - P. Gora	14,73	8,67	18,00
Petrović omar - Buren	14,73		

Ukupna koncesiona naknada za Šumsku upravu Mojkovac iznosi 70.554,99 eura, od čega za četinare 56.327,52 eura i za liščare 14.227,47 eura.

ŠUMSKA UPRAVA ŠAVNIK

U Šumskoj upravi Šavnik daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Liščari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Dragišnica - Komarnica	143,00	38, 39	3.577,00	3.476,00	7.033,00
UKUPNO	143,00		3.577,00	3.476,00	7.033,00

ŠUMSKA UPRAVA KOTOR - Ispostava CETINJE

U Šumskoj upravi Kotor - Ispostava Cetinje, daju se šume na korišćenje putem parcijalne koncesije:

GAZDINSKA JEDINICA	POVRŠINA ha	BROJ ODJELJ. U GAZD. JEDINICAMA	PLANIRANA BRUTO MASA		
			Četinari	Liščari	Ukupno
1	2	3	4	5	6
Nenada Pakarica	906,50	12a, 13a		2.276,00	2.276,00
UKUPNO	906,50			2.276,00	2.276,00

UKUPNO PLANIRANA BRUTO MASA (m³) KOJA SE DAJE PUTEM POTPUNE KONCESIJE ZA 2004. GODINU IZNOSI:

ŠUMSKA UPRAVA	BRUTO DOZNAČENA MASA (m ³)		UKUPNO m ³
	Četinari	Liščari	
PLJEVLJA	61.983,00	22.214,00	84.197,00
ROŽAJE	28.919,00	3.590,00	32.509,00
BERANE	14.076,00	5.061,00	19.137,00
ŽABLJAK	13.955,00	-	13.955,00
KOLAŠIN	3.031,00	18.425,00	21.456,00
PLUŽINE	8.788,00	12.549,00	21.337,00
BIJELO POLJE	7.712,00	-	7.712,00
NIKŠIĆ	12.195,00	14.540,00	26.735,00
PLAV	14.528,00	9.514,00	24.042,00
PODGORICA	1.436,00	6.690,00	8.126,00
ANDRIJEVICA	4.689,00	15.987,00	20.676,00
DANILOVGRAD	1.633,00	9.550,00	11.183,00
MOJKOVAC	3.824,00	1.641,00	5.465,00
ŠAVNIK	-	-	-
KOTOR - CETINJE	-	-	-
UKUPNO	176.769,00	119.761,00	296.530,00

UKUPNO PLANIRANA BRUTO MASA (m³) KOJA SE DAJE PUTEM PARCIJALNE KONCESIJE ZA 2004. GODINU IZNOSI:

ŠUMSKA UPRAVA	BRUTO DOZNAČENA MASA (m ³)		UKUPNO m ³
	Četinari	Liščari	
PLJEVLJA	39.166,00	6.439,00	45.605,00
ROŽAJE	10.244,00	1.646,00	11.890,00
BERANE	3.675,00	4.449,00	8.168,00
ŽABLJAK	2.727,00	91,00	2.818,00
KOLAŠIN	5.908,00	6.173,00	12.081,00
PLUŽINE	7.244,00	1.070,00	8.314,00
BIJELO POLJE	2.314,00	5.000,00	7.314,00
NIKŠIĆ	-	-	-
PLAV	6.771,00	1.001,00	7.772,00
PODGORICA	1.227,00	5.577,00	6.804,00
ANDRIJEVICA	1.434,00	6.660,00	8.094,00
DANILOVGRAD	2.941,00	1.639,00	4.580,00
MOJKOVAC	-	-	-
ŠAVNIK	3.557,00	3.476,00	7.033,00
KOTOR - CETINJE	-	2.276,00	2.276,00
UKUPNO	87.208,00	45.541,00	132.749,00

UKUPNO PLANIRANA BRUTO MASA (m³) KOJA SE DAJE NA KORIŠĆENJE, ZA 2004. GODINU:

ŠUMSKA UPRAVA	BRUTO DOZNAČENA MASA (m ³)		UKUPNO m ³
	Četinari	Liščari	
PLJEVLJA	101.149,00	28.653,00	129.802,00
ROŽAJE	39.163,00	5.236,00	44.399,00
BERANE	17.751,00	9.554,00	27.305,00
ŽABLJAK	16.682,00	91,00	16.773,00
KOLAŠIN	8.939,00	24.598,00	33.537,00
PLUŽINE	16.032,00	13.619,00	29.651,00
BIJELO POLJE	10.026,00	5.000,00	15.026,00
NIKŠIĆ	12.195,00	14.540,00	26.735,00
PLAV	21.299,00	10.515,00	31.814,00
PODGORICA	2.663,00	12.267,00	14.930,00
ANDRIJEVICA	6.123,00	22.647,00	28.770,00
DANILOVGRAD	4.574,00	11.189,00	15.763,00
MOJKOVAC	3.824,00	1.641,00	5.465,00
ŠAVNIK	3.557,00	3.476,00	7.033,00
KOTOR - CETINJE		2.276,00	2.276,00
UKUPNO	263.977,00	165.302,00	429.279,00

UKUPNA KONCESIONA NAKNADA IZNOSI:

ŠUMSKA UPRAVA	ZA ČETINARE (EUR)	ZA LIŠČARE (EUR)	UKUPNO
PLJEVLJA	1.056.906,20	151.279,20	1.208.185,40
ROŽAJE	436.879,10	32.400,00	469.279,10
BERANE	212.956,50	43.143,30	256.099,80
ŽABLJAK	202.808,78	-	202.808,78
KOLAŠIN	44.646,63	162.140,00	206.786,63
PLUŽINE	114.244,00	104.533,17	218.777,17
BIJELO POLJE	124.008,96	-	124.008,96
NIKŠIĆ	150.311,74	122.619,22	272.930,96
PLAV	230.186,52	79.483,65	309.670,17
PODGORICA	18.725,44	55.727,70	74.453,14
ANDRIJEVICA	75.211,56	140.685,60	215.897,16
DANILOVGRAD	19.596,00	86.714,00	106.310,00
MOJKOVAC	56.327,52	14.227,47	70.554,99
ŠAVNIK	-	-	-
KOTOR - CETINJE	-	-	-
UKUPNO	2.742.808,95	992.953,31	3.735.762,26

Direkcija šuma Crne Gore, kao predlagač, Odluku obrazlaže na sljedeći način:

Direkcija šuma je organ državne uprave koji gazduje šumama na prostoru Crne Gore. Za 2004. godinu planirala je da ustupi na korišćenje putem koncesija 429.279 m³ bruto drvene mase. Od te količine sistemom punih koncesija daje se 296.530 m³ (četinara 176.769 m³ i 119.761 m³ lišćara) i sistemom parcijalne koncesije (sječa i izvlačenje drvnih sortimenata) količinu od 132.749 m³ (četinara 87.208 m³ i 45.541 m³ lišćara).

Do sada, od donošenja Zakona o šumama 2000. godine, praksa je bila da se šuma na korišćenje uglavnom daje sistemom punih koncesija, što je prouzrokovalo određene slabosti u funkcionisanju ovog složenog sistema. Koncesije za eksploataciju šuma su se svodile na ugovore o prodaji dubelih drvnih zaliha na godišnjem tenderu na osnovu koga šumarska preduzeća sijeku i prodaju drvo sama. Glavna mana sistema je to što dio drveta koje je niske komercijalne vrijednosti ostaje u šumi jer preduzimač nema želju za sječom istog. To stvara ogromne probleme Direkciji šuma, sa jedne strane zbog neplaćanja koncesija, a sa druge strane povećava troškove zaštite šuma, koje su iz godine u godinu u sve lošijem stanju, uglavnom zbog nepoštovanja mjera fitosaniteta (tj. izvlačenja svih posječenih stabala iz šume), pa se sa pravom postavlja pitanje opravdanosti uvođenja u posao postojećih koncesionara u liku Šumarskih preduzeća a.d. Na ovaj problem ukazali su brojni međunarodni eksperti koji su se do sada bavili ovom problematikom u Crnoj Gori kroz razne projekte. Tu je u prvom redu projekat "Razvoj crnogorskog šumarstva" koji podržava Vlada Luksemburga, potom projekat EAR "Tehnička podrška opštinskom investicionom programu u oblasti šumarstva" i sl. Ovim su u dobroj mjeri uslovljene i sve donacije i podrške u ovoj sferi reformi, ne samo u ova dva projekta već i u drugim koji su u najavi. Svi ti izvještaji eksplicitno sugerišu uvođenje sistema parcijalnih koncesija tj. davanje prava koncesionaru na sječju i izvlačenje drvnih sortimenata do kamionskog puta. Direkcija šuma Crne Gore u 2004. godini uveće pored potpunih

i sistem parcijalnih koncesija koji je u potpunosti utemeljen u važećem Zakonu o šumama (član 9. "Šume u državnom vlasništvu se daju na eksploataciju pravnim licima registrovanim za vršenje poslova u šumarstvu...." a posebno čl. 16 tačka 5 pomenutog Zakona). Do sada, kao što smo već istakli, bila je praksa davanja sistema potpune koncesije jer ga preferira i važeći Zakon o šumama, što se vidi iz čl. 52, 53 i 54, a što ne znači da se i ovaj drugi sistem korišćenja šuma tzv. parcijalne koncesije ne može primijeniti po Zakonu (član 16 tačka 5). Naime ovdje se jasno kaže da davanje šuma na korišćenje putem koncesionog ugovora nije prosta prodaja na panju već je riječ o sječi, izradi i privlačenju šumskih sortimenata do kamionskog puta što jasno ukazuje na mogućnost davanja parcijalne koncesije.

Prednosti uvođenja parcijalnih koncesija pored sistema punih koncesija se ogleda prije svega u zaštiti i racionalnom korišćenju.

Polazeći od činjenice da se svaka radnja koja se izvodi u šumi izvodi radi poboljšanja stanja u šumi, pa i sama sječa šume, u prvom redu, treba da bude uzgojna mjera, tj. da se iz šume prvenstveno odstrani ono što je štetno za šumu. Prije svega potrebno je odstraniti oboljela stabla, suhovrha, suva kao i izvršiti prored šume, što u sistemu punih koncesija to nije bio slučaj. Koncesionar (kupac) je u prvom redu vršio sječju najkvalitetnije drvene mase doznačene od strane Direkcije šuma, ali nije bio zainteresovan, odnosno stimulisan, da siječe a posebno iz šume izvuče i nisko vrijedne sortimente jer mu to nije donosilo profit po jedinici proizvoda onoliko koliko mu je donosila visoko kvalitetna drvna masa. Analizirajući takvo stanje u zadnje dvije godine, dolazimo do podatka da je procenat planiranih sječa od strane koncesionara bio izvršavan od 30 do 75% u zavisnosti od kvaliteta drvene mase jer koncesionari nijesu imali interesa da drvo lošeg kvaliteta posijeku i izvuku iz šume.

Poseban je problem zaliha u šumi koji je prisutan u crnogorskom šumarstvu zadnjih 15 godina a koji je veoma opasan sa aspekta zaštite

šuma od raznih bolesti i štetočina a razlog je prije svega u nemanju interesa, jer je riječ o nisko vrijednim sortimentima (celuloza, jamsko, ogrev i III klasa trupaca) na kojima ni bivše JP "Crna Gora šume" a sada ni koncesionari nemaju visoku, ili nikakvu dobit, pa samim tim nemaju ni interesa da ga izvuku iz šume i prodaju pošto - zašto ali da se šuma očisti.

Sistemom parcijalnih koncesija se u 2004. godini predlažu količine u procentu od 30% od ukupne drvene mase koja se nudi putem konkursa.

Šumarska preduzeća u 2002. godini na konkursu za dodjelu šuma na korišćenje dobila su 100% iznosa od ponuđenih količina, dok su u 2003. godini privatna preduzeća koja imaju svoje prerađivačke kapacitete dobila 17% od ukupno ponuđenih 371.000 m³ drvene mase. Prosječna koncesiona naknada za Š.P.A.D. u 2002. iznosila je 12 eura po m³. U 2003. godini ta cijena je uvećana za cca 20%.

Opšti je utisak kod svih šumarskih preduzeća je da su u radovima na sječi, izradi i izvlačenju drvnih sortimenata angažovali privatni sektor (a ne sopstvenu radnu snagu) koje su plaćali pogodbom u drvnoj masi, ili što je bio češći slučaj, preprodavali koncesije ubirajući tako diferencijalnu rentu II. Osnovni sortiment koji je dobijan od date koncesije bio je tehnički trupac, dok prerade celuloznog drveta gotovo da i nije bilo, ili što je najčešći slučaj - ono je ostajalo u šumi.

U 2002. godini preduzeća nijesu bila u potpunosti u mogućnosti da plaćaju koncesionu naknadu Direkciji šuma. Ona su u prosjeku platila 55,3% ukupne cijene, u razmjeru od 79,9% (ŠP Pljevlja) do samo 4,6% (DP Javorak). Po pitanju stvarno izvučenog drveta, prosječna isplata iznosila je 67,3% vrijednosti, i kretala se od 83,6% (ŠP Plevlja) do samo 14,5% (DP Javorak). Tako je Direkcija šuma od 4,44 miliona eura očekivanog prihoda od koncesija ili 3,64 miliona eura vrijednosti stvarno izvučenog drveta dobila samo 2,4 miliona eura. Dakle samo pola očekivanog prihoda. Dugovi šumarskih preduzeća prema Direkciji šuma za drvo iznose 1,19 miliona eura.

Ne postoji značajna razlika u plaćanju između šumarskih i drvo-prerađivačkih preduzeća. U ova dva sektora naplata je u prosjeku iznosila između 15% i 36% vrijednosti drveta.

Ni u 2003. godini što se tiče ovih preduzeća nije bila bitno drugačija situacija. Ono što je karakteristično za u prvih 9 mjeseci je izražena insolventnost koncesionara, tako da Direkcija šuma ima veoma nizak stepen naplate. Na primjer od ŠPAD Rožaje 50 %, ŠPAD Berane 46 %, ŠPAD Plav 0,5 %, ŠPAD Žabljak 43 %, ŠPAD Andrijevica 37 %, i sl. što čini 47% od ugovorene količine.

Na osnovu podataka koje smo dobili do 10.12.2003. godine, može se konstatovati da su ŠPAD-ovi u odnosu na prošlu godinu uplatili cca 400.000 eura manje u odnosu na fizički obim proizvodnje, što se izrazito negativno odražava na obavljanje osnovnih funkcija Direkcije šuma. Jedina povoljna okolnost je bila ta što je jedan manji dio šuma (cca 17%) dat privatnim preduzećima, koja su po izlicitiranim uslovima dobila koncesiju na korišćenje šume i koja su gotovo u cjelosti platila svoje obaveze. To je uostalom bio i osnovni razlog da Direkcija izvrši poslove na uređivanju (za 50% više u odnosu na 2002. god.), zaštiti i dr. aktivnostima.

Šumarska preduzeća drvne sortimente prodavala su, uglavnom, bez javnih licitacija što se ne može nazvati slobodnim tržištem. Takođe, veoma bitna činjenica je i to da su dosadašnji koncesionari po sistemu punih koncesija (šumarska preduzeća) držali monopolski položaj a nijesu izvršili plan sječe, što je dovelo do gušenja razvoja malih i srednjih preduzeća, kako u sferi eksploatacije (korišćenje) šume tako i u sferi drvne industrije. Kao posljedica takog stanja dolazilo je do enormno visokih cijena drvnih sortimenata, u prvom redu trupaca - iako im je šuma davana po početnim cijenama.

Ovakav sistem dodjeljivanja koncesija negativno se reflektovao na cjelokupnu drvenu industriju (i u privatnom i u državnom vlasništvu) koja je bilježila stalne gubitke a kao krajnji rezultat došlo je do stečaja i prekida proizvodnje goto-

vo u svim DIP koja su u većinskom fondovskom vlasništvu. Dovoljno govori rezultat da je u zadnjih 14 godina bio stalni trend opadanja proizvodnje u drvnoj industriji, tako da je u 2002. godini u ta preduzeća ušlo svega 34.961 m³ oblovine.

Kao rezultat nepovoljnog stanja Vlada RCG je u julu ove godine usvojila Sanaciono razvojnim programom šumarstva i drvne industrije koji je pretpostavljao da se do tada razjedinjena tehnologija sjedini, što bi se odrazilo na sanaciju stanja u ovom međuzavisnom reprovskom kompleksu. Rezultati su vidljivi. Od ukupno otpremljene količine u 2003. godini, koja iznosi 227.449 m³ drvnih sortimenata, u Crnoj Gori je prerađeno 180.634 m³ drvnih sortimenata, od čega 71.847 m³ u preduzećima koja su obuhvaćena Sanaciono razvojnim programom šumarstva i drvne industrije (u 2002. godini u ta preduzeća ušlo je 34.961 m³ oblovine što čini uvećanje za preko 100%), a preostala količina u iznosu od 108.787 m³ drvnih sortimenata prerađena je u privatnim kapacitetima drvne industrije. Gotovo sve količine primarne i finalne prerade drveta, bilo u kojim kapacitetima da su ostvarene (privatnim ili integriranim preduzećima), su izvezene što je doprinijelo povećanju deviznog priliva odnosno smanjenju platnog deficita Crne Gore. Negativni trend bilježen u ovoj oblasti čitavih petnaestak godina u ovoj godini ne samo da je zaustavljen već sada bilježi značajan rast.

Ovi rezultati bi bili još upečatljiviji da su korporacije "Jakić" iz Pljevalja i "Gornji Ibar" iz Rožaja na vrijeme prihvatile Sanaciono razvojni program šumarstva i drvne industrije, imajući u vidu činjenicu da ova dva preduzeća dominantno utiču na obim proizvodnje u drvnoj industriji Crne Gore.

Zakonom o šumama, u članu 52, predviđeno je da Vlada Republike Crne Gore utvrđuje početnu visinu koncesione naknade, vodeći računa o drvnjoj masi, vrsti drveća i uslovima korišćenja šuma (pristupačnost saobraćajnicama i drugo).

Polazeći od gore navedene zakonske odredbe, do predložene početne visine koncesione naknade po gazdinskim jedinicama za sve

šumske uprave došlo se na bazi sljedećih parametara iz izvođačkih projekata:

- učešće kvalitetne strukture šumskih sortimenata u svim odjeljenjima u okviru gazdinske jedinice;
- srednjeg prečnika, granatosti stabala i nagiba terena (koji utiču na troškove sječe i izrade šumskih sortimenata);
- prosječne drvne mase srednjeg komada trupca i srednje transportne distance (koji se odnose na troškove izvoza šumskih sortimenata);
- otvorenosti odjeljenja u okviru gazdinske jedinice (postojeći šumski putevi i traktorske vlade);
- srednje transportne distance na prevozu drvnih sortimenata (prosječne udaljenosti od gazdinske jedinice do sjedišta koncesionara);
- stanje puteva kojima se prevoze šumski sortimenti.

Zaključna razmatranja

Puni koncesioni sistem uopšteno znači potpuno predavanje šumskih oblasti zakupcu - koncesionaru na gazdovanje i korišćenje koje se zasniva na diskutabilnim planovima gazdovanja, što je na duži rok neodrživo. Bez detaljnijih podataka o šumama, koji se dobijaju kroz inventuru šuma (koja je sada kod nas veoma diskutabilna), nema utemeljenog osnova za davanje potpunih koncesija u šumarstvu na čitavoj teritoriji Republike. Sadašnje stanje karakteriše da brojna preduzeća drvoprerade i ostali preduzetnici nijesu mogla obezbijediti sirovinu ni po uslovima avansnog plaćanja, dok šumarska preduzeća drže monopolski položaj. Sječa na godišnjem nivou se kretala od 30 do 70% a dobar dio nisko vrijednih sortimenata je ostajao u šumi. Jednom riječju kazano "dosadašnji koncesionari bi htjeli da se ponašaju u šumi kao vuci u toru", izaberu što im odgovara i to prodaju a državi ne plate ništa. Dakle, na gubitku su svi - i država i radnici takvih šumarskih preduzeća koji su obično na prinudnom odmoru. U povlašćenom položaju su pojedinci koji usporavaju proces privatizacije.

To je bio i osnovni razlog da Direkcija šuma za 2004. godinu u sistemu davanja parcijalnih koncesija omogućiti da svi drvoprerađivači

budu na isti način tretirani i da je to jedini put kojim će moći da obezbijede sirovinu, jer će se ona prodavati fco kamionski put putem javnog tendera ili javne licitacije, a ne kao što su do sada činila šumarska preduzeća prodajući obično u četiri oka. Taj sistem se koristi u većini evropskih zemalja gdje je preduzimač plaćen za sječu i izvlačenje drveta na šumski put. U ovom je slučaju je preduzimač, plaćen za svaki m³ izvučenog drveta bez obzira na njegovu vrijednost, zainteresovan da posiječe svu građu doznačenu u šumi i poveća svoj profit. Kao što smo istakli, ovaj pristup ima i potpuno utemeljenje u postojećem Zakonu.

Mala i srednja preduzeća koja rade u šumarstvu kao i stanovništvo koje živi u područjima gdje se realizuju sječe, mogli bi da preuzmu različite poslove kao što je sječa, transport i sl. To će svakako uticati na zapošljavanje stanovništva, posebno u najosiromašenijim područjima.

U davanju parcijalnih koncesija treba uključiti pravna lica i preduzetnike, jer se ovi poslovi koji se rade u razvijenom svijetu po tzv. akord sistemu, tj. radu "od zraka do mraka" u proljećnim, ljetnjim i jesenjim mjesecima. Sa aspekta opstanka na sjeveru Republike i zaustavljanja migracija prema Podgorici i Primorju ovo bi bio dodatni stimulan i dodatni prihod za mnoga domaćinstva a za neke i unosni biznis, jer bi se mogla na manjim površinama uposliti (ali ne profesionalno), sva seoska domaćinstva koja gravitiraju šumi a koja imaju motornu testeru, animale (volove) ili traktor. Za period sezone prije ili poslije završetka poljoprivrednih radova mogli bi se angažovati na radu kod preduzetnika. Mehanizacija koja se koristi u poljoprivredi dodatno bi se mogla iskoristi u šumi (mali traktori 539 i 542 sa dodatnim vitlima za vuču drvnih sortimenata, kakav je slučaj u Sloveniji) a da se dalje ne ulaže u nabavku velikih traktora (tipa skider LKT 81) koji više unište šume no sve druge štetočine i njih u raznim oblicima vlasništva u Crnoj Gori u odnosu na sječivi etat ima više makar za dva puta od broja potrebnih, samo što se neracionalno koriste, posebno oni u još netransformisanom šumarskom sektoru. Sistem punih koncesija

biće primijenjen na preduzeća obuhvaćena Sanaciono razvojnim projektom usvojenim od strane Vlade RCG. Poznato je da sva preduzeća obuhvaćena ovim programom nijesu prihvatila inicijativu za integracijom preduzeća šumarstva i drvne industrije. Stoga će preduzeća koja su specijalizovana za eksploataciju šuma morati ravnopravno, u tržišnoj utakmici, da se izbore za svoje mjesto. S druge strane, preduzeća drvne industrije koja se nijesu integrisala, moći će nesmetano dobijati sirovinu na tržištu putem javnih tendera koje će organizovati Direkcija šuma.

Integrisana preduzeća sada kompletno osposobljena da vrše preradu drveta od panja imaće veliku pred-

nost da dobiju pravo na potpuno korišćenje šuma u odnosu na ostale učesnike na konkursu. Naime, sada su u potpunosti i kadrovski i tehnički osposobljena za vršenje svih operacija u šumarstvu - počev od sječe, vuče, pa do izrade polufinalnih i finalnih proizvoda. Svakako, to će značiti i podsticaj da se taj program neće dovesti u pitanje, već naprotiv daće mu se snažan podsticaj, posebno u stimulanju njihove potpune privatizacije.

U Crnoj Gori oba sistema (puni i parcijalni sistem koncesija) mogu da koegzistiraju i mogu biti primijenjena u zavisnosti od okolnosti.

Činjenica je da predloženi model daje sve uslove za tako nešto i stoga ga treba prihvatiti.

Čuvar šuma (Rajko Krvavac iz Šumske uprave Pljevlja)

ANDRIJA KNEŽEVIĆ: IZ ISTORIJE CRNOGORSKOG ŠUMARSTVA

VAŠKOVSKE ŠUME

Vule Knežević iz Pavinog Polja obratio se Ministarstvu šuma i rudnika, u ime mještana sela Vaškova, tražeći odobrenje za eksploataciju bratstveničke šume zv. "Vaškovska gora". - Ministarstvo u odgovoru od 23. februara uslovljava eksploataciju šume stručnim mišljenjem Šumske uprave u Pljevljima... - Glavna šumarska direkcija (u potpisu Ministar Kovačević) šalje Šumarskom inspektoratu u Skoplje dopis 14. avgusta, kojim nalazi da se zemljište zv. "Vaškovska šuma" ima smatrati kao privatna svojina i da se s njom kao takvom ima postupati...

Major u penziji Vule Knežević iz Pavinog Polja obratio se 20. februara 1920. godine Ministarstvu šuma i rudnika, u ime mještana sela Vaškova, tražeći odobrenje za eksploataciju bratstveničke šume zv. "Vaškovska gora". Priložio je dokumenta o svojini na šumi, ističući patnje vaškovskih porodica u minulim ratovima, među kojima ima "udovica, siročadi, invalida, koji se za svoj opstanak zbog minule propasti nemaju ni za što drugo prihvatiti osim prodati svoju šumu, da poboljša svoj opstanak i ne dosađuju prošnjom i najmovima po narodu".

Ministarstvo u odgovoru od 23. februara uslovljava eksploataciju šume stručnim mišljenjem Šumske uprave u Pljevljima, a traži i punomoćje za Vula Kneževića od seljana Vaškova.

Nastavljajući postupak prema dobijenim uputstvima, Vule se obraća Okružnoj šumskoj upravi u Pljevljima podneskom od 31. maja 1920. godine, moleći da se Ministarstvu daju traženi podaci. Pri tome ističe, kako kaže "kao poznavalac", da se šuma prodavala od prije tri godine, da je učinjen oglas u novinama "Srbska zora" i rok prošao, da se nije pojavila od prije tri godine nikakva davija koja pobija da šuma nije dotičnog sela Vaškova, da je sa trgovcem Andrijom Jevremovićem sklopio povoljan ugovor o kupoprodaji, da je šuma izložena padu od vjetrova i požarima, da se sama od sjemena pod-

mlađuje i da zemljište nije u opasnosti od vodoplava i survanja, a da je neophodna potreba pomoći sirotinji odobrenjem zaključenog ugovora. U prilogu je dostavio i primjerak ugovora, kao i punomoćje.

Glavna šumarska direkcija se, po prvom zahtjevu, obratila Šumskoj upravi 25. februara, pa je aktom od 1. juna šef te uprave obavještava da je postupio po naređenju, izašao na lice mjesta i našao "da se na zemljištu među imenovanim granicama nalazi oko 600 hektara zemljišta obraslog šumom starom oko 120 godina, koja je obrasla sastojinom

50% smrče, 30% jele i 20% bora i ostalog drveća. Šuma je većim dijelom prispjela za eksploataciju. Nalazi se na valovitom terenu koji jednim dijelom gravitira k rijeci Tari. Stablo nosi prosječno dva do dva i po kubika". Šef uprave Mijušković konstatuje da se u toku 15 godina može naći oko sto hiljada stabala preko 40 cm debljine, a da u toku i posle sječe bude sklop šume priličan. Izvještajem se utvrđuje da nema nikoga ko bi polagao kakvo pravo na šumu i vlasnicima

prodaju osporavao, pa se Direkciji predlaže da se ugovor odobri. Glavna direkcija 7.6.1920. traži od opšteg odjeljenja pri istom Ministarstvu pravno mišljenje kakvom se ima smatrati predmetna šuma, opštinskom, seoskom ili privatnom, da bi se moglo donijeti zakonito rješenje. Opštem odjeljenju je potrebno, prema dopisu Direkcije, pribaviti još podataka za davanje mišljenja, pa se traže dopunski izvještaji. Ti podaci su:

1. U ataru kog sela i opštine se nalazi šuma "Vaškovska"? U kom srezu i okrugu i prostire li se i na teritoriji stare Crne Gore ili samo na teritoriji okruga pljevaljskog?

2. Koja sve bratstva poimenice sačinjavaju selo ili sela, u čijem, odnosno u čijim se atarima nalazi šuma? Ovi izvještaji treba da potiču od dotičnih sela i opština i istinitost istih da bude potvrđena i izvještajem policijskih vlasti.

3. U slučaju da više bratstava sačinjavaju selo ili sela, u čijim se atarima nalazi ova šuma, da opštinske vlasti podnesu izvještaj da li sva bratstva polažu kakvo pravo na ovu šumu ili je ona svojina samo bratstva Kneževića i imenovanih u prepisu presude.

4. Da li se bratstvo Kneževića prostire u ataru jednog sela i koga ili više sela i da li svi Kneževići polažu pravo na ovu šumu ili samo oni koji žive u ataru sela u kome se šuma nalazi?

5. Da se i od opštinskih vlasti u susjednim selima pribavi izvještaj da

Vule Knežević

li kakvo pravo na ovu šumu polazu.

6. Da li se po shvatanju seljaka u čijem ataru se nalazi "Vaškovska" šuma ista smatra privatnom svojinom Kneževića ili zajedničkom - seoskom. Ovakvi zahtjevi opšteg odjeljenja uslovljavaju dalji postupak, koji teče na sledeći način: aktom br. 11590 od 14.6. Glavna direkcija traži od načelnika okruga pljevaljskog da u svemu postupi po aktu opšteg odjeljenja; Načelnik okruga aktom br. 4146 od 29.6. traži od načelnika sreza da postupi po traženom; Sresko načelstvo dopisom br. 4696 od 1.7. nalaže pisaru Đuričkoviću postupanje po naređenju, a on aktom od 14.7. traži od Opštinskog suda Prenčane da ga izvijesti koja bratstva sačinjavaju selo Vaškovo, koja od njih polazu pravo na Vaškovsku šumu i da li još neka sela polazu pravo na nju. Sedmoga jula pisar Vasilije Đuričković sreskom načelniku vraća predmet sa osam priloga - uvjerenja i izjava. Zatim predmet ide unazad - načelniku okruga, pa Glavnoj direkciji i opštem odjeljenju, koje svoje mišljenje dostavlja direkciji 28. jula. Glavna šumarska direkcija (u potpisu Ministar Kovačević) šalje Šumarskom inspektoratu u Skoplje dopis 14. avgusta, kojim nalazi da se zemljište zv. "Vaškovska šuma" ima smatrati kao privatna svojina i da se s njom kao takvom ima postupati, pa odobrava ugovor o njejoj prodaji, zaključen 5. avgusta 1920. godine između Vula Kneževića iz Rudanaca, kao punomoćnika bratstva Kneževića, Bojovića i Moračanina i Andrije Jevremovića iz Čajetine, s tim da se i prodavač i kupac prilikom eksploatacije imaju strogo pridržavati odredaba Zakona o šumama i Pravilnika o sječi. Inspektorat o prednjem obavještava upravu, nalažući ponašanje i njeno i stranaka, što šef Uprave konstatuje aktom br. 1369 od 4. septembra.

Ovdje se javlja jedna nelogičnost, odnosno vremenska nepodudarnost. Naime, Vule Knežević u molbi od 31. maja kaže da u prilogu dostavlja i primjerak ugovora, a Ministarstvo daje saglasnost - odobrava ugovor datiran 5. avgusta. Razlog vjerovatno leži u tome što je Vule ovjereno punomoćje dobio 8. jula, pa ugovor obnovio, odnosno sada ga korektno zaključio, kao punomoćnik sa urednom dokumentacijom.

Pomenuti ugovor je, dakle, zaključen 8. avgusta 1920. godine između Vula Kneževića iz Rudanaca, srez Šavnički, okrug Nikšički, kao punomoćnika bratstava Kneževića, Bojovića i Moračanina i Andrije Jevremovića iz Čačka, sreza Zlatiborskog, okruga Užičkog. Predmet ugovora je kupoprodaja šume zvane "Vaškovska", koja se nalazi u ataru sela Vaškova, opštine Premčani, sreza i okruga pljevaljskog, a u mjerama i granicama identičnim sa onim iz davije - presude Crnogorskog suda iz 1882. godine. Konkretnije, predmet kupoprodaje je sva postojeća zdrava šuma na tom prostoru, počev od 40 cm debljine u prečniku pa do najveće debljine, mjereno u prsnoj visini, i to bor crni, bor bijeli, jela, smrča, mulika, javor, jasen, kao i sve vrste drveta, koje su zdrave i sposobne za tehničku upotrebu, a koje bi kupcu odgovarale. Ugovorena je cijena od 15 dinara po stablu, računajući i ležeću i suhu stojeću šumu, čija bi stabla kvalitetom odgovarala sirovoj šumi. Ustanovljeno je vrijeme eksploatacije od 15 godina, počev od 1. januara 1921. do 1. januara 1936. godine, kada sječa ima prestat i ostatak šume ostaje vlasnicima - prodavcima. Kupac se obavezao da najveću pažnju obrati čuvanju mlade šume, kao i čišćenju od otpadaka posječenih stabala. Ugovorene su i obaveze vezane za izgradnju baraka, magacina i riže, upotrebu zemljišta, ogreva, slobodnog kretanja po svim putevima, uzimanja slobodnih radnika iz bratstava za rad na sječi, kao i obaveze prodavca da, u slučaju sporova, kupcu daju punu pravnu, moralnu i materijalnu zaštitu. Isplata ugovorene cijene se ima vršiti u decembru za stabla posječena u toj godini, s tim što nijedan od prodavaca - suvlasnika nema pravo da lično traži isplatu, već će na platu vršiti njihov punomoćnik. Kupac se obavezao da na ime prve otplate položi 200.000 dinara kada ugovor bude potvrđen i odobren od Ministarstva. Ugovor je uredno ovjeren i potvrđen kod Uprave grada Beograda, kvart Terazijski, pod brojem 13263 od 5.8.1920. godine.

Ugovor je predviđao i mogućnost da ga kupac bez izmjene uslova prenese na drugoga, što prodavci dozvoljavaju. Koristeći se tom mogućnošću, kupac Jevremović oba-

vještava Okružnu šumsku upravu u Pljevljima, 1. jula 1922. godine da je sva svoja prava i obaveze na Vaškovskoj šumi prenio na Mihajla Stamburovskog a ovaj na novooosnovano akcionarsko društvo "Raška". Tačnije, Stamburovski, ruski izbjeglica, nakon preuzimanja prava na šumi, zaključio je ugovor sa trgovačkim društvom "Jastrebac" o ortakluku na Vaškovskoj šumi 14. februara 1922, a 24. oktobra iste godine prenio pravo eksploatacije na AD "Raška" iz Beograda. Ovim se ne završava priča o pravu na šumu, jer ga AD "Raška" ugovorom od 21. marta 1924. godine prenosi na E. A. Kosovića, inženjera iz Beograda, a ovaj ugovorom od 22. januara 1925. godine na firmu "Braća Janeković" trgovina drvom i parna pilana d.d. iz Zagreba. Ovim poslovima svi su ostvarivali značajnu zaradu: tako je, na primer, Kosović kupio za četiri a prodao za šest miliona. Međutim, ni ovdje nije kraj. Naime, ugovorom od 5. januara 1926. godine Vule Knežević, po ranijem punomoćju iz 1920, prodaje AD "Ustiprača" pravo na Vaškovskoj šumi, pod istim uslovima kao u prvom ugovoru. Nema saznanja šta se dešavalo sa prethodnim ugovorom, ali se da pretpostaviti da je u pitanju neka vrsta transformacije "Braće Janeković", jer je pilana Ustiprača, poslujući u sastavu te zagrebačke firme, vršila eksploataciju šume. Zanimljiv je podatak, a on govori i o nepovoljnosti ugovora za prodavca, da se AD "Ustiprača" obraća Šumskoj upravi u Pljevljima, tražeći i dio državne šume, a nudeći cijenu od 10 dinara za kubni metar oblog tehničkog drveta. Bratstvima je plaćano 15 dinara po stablu na panju, što je prosječno šest dinara za kubni metar.

Do 1922. godine nije vršena sječa u Vaškovskoj šumi. Najvjerovatnije da trgovac Jevremović, sve do prenosa prava na šumi, nije uopšte vršio eksploataciju. Jevremović se 15.10.1921. godine obraća Okružnoj šumskoj upravi u Pljevljima, tražeći da se izvrši obilježavanje 10.000 stabala, a on je "namjeran početi sječu odmah". Šumar Petar Mijušković izveštava upravu da je, postupajući po njenom naređenju, označio područje gdje se ima izvršiti sječa i državnim šumskim žigom žigosao 8.114 komada stabala, a preostali dio do deset hiljada nije

mogao zbog velikog snijega. Trgovac iz Čajetine 31. marta moli Upravu da mu se dozvoli sječa tokom čitave godine, jer dugotrajna zima nije dozvolila rad. Sječa je dozvoljena maja 1922. godine ali od tog posla nije bilo ništa, jer je Jevremović prenio prava na šumi i o prenosu obavijestio Upravu 1. jula.

Izgleda da je AD "Raška" odmah krenulo u eksploataciju, o čemu indirektno izveštava čuvar državne šume Mihailo Ilinčić, koji dopisom od 26. septembra 1922. godine obavještava Upravu da je u toku jula "Raška" pustila u Taru na splavanje 7.040 balvana, 6.915 smrčevih i 125 borovih, ukupno 4.225 m³. Isti čuvar - šumar izveštava Upravu 30. juna 1925. godine da "Braća Janeković" dd Zagreb, manipulacija Vaškovo, sječu vrši mimo Zakona i Pravilnika, ali bez podataka o količinama. A da se radi o količinama koje nisu zanemarljive vidi se iz zahtjeva novog nosioca prava na sječu kojim se traži kupovina još

40.000 kubnih metara oblog četinarskog drveta iz susjedne, državne šume. O kojoj se masi radilo govori i podatak da je AD "Ustiprača" imalo kod željezničke stanice Ustiprača svoju strugaru sa četiri gate-
ra od 200 konjskih snaga.

Vjerovatno je ovo obraćanje AD "Ustiprača" dovelo do kasnijih sudskih postupaka, koji su kao ishod imali priznanje svojine na šumi i šumskom zemljištu. Po zahtjevu se oglašavaju Šumska uprava (br. 608 od 9. aprila 1926), Direkcija šuma u Sarajevu (br. 22180 od 12. aprila), da bi se Uprava obratila Drugom sudu za razgraničenje državnih šuma aktom broj 822 od 23. maja 1926. godine, uz dostavljanje svih spisa, a iz razloga što se odluka po zahtjevu može donijeti tek nakon razgraničenja državnih i privatnih šuma, što u konkretnom slučaju nije bilo urađeno. Zanimljiv je dalji postupak. Sud se obraća tehničkom odjeljenju Generalne direkcije šuma (br. 679 od 12. oktobra

1928. godine) i obavještava ga da je izašao na lice mjesta da kompleks razgraniči, ali to nije učinjeno jer su se oba člana suda tome protivila a takvo mišljenje nisu mogla obrazložiti. Sud zato predlaže da se donese rješenje, po kome bi granična linija bila povučena prema rješenju Ministarstva br. 15.264/20 i br. 10.913/22, a time stvorila mogućnost Upravi da upozna tačne granice radi pravilnog odobrenja sječe i žigosanja. Ministarstvo aktom br. 40.649 od 16.10.1928. godine prihvata predlog da se povlačenje granice izvrši uz "striktno pridržavanje opisanih granica u riješenu br. 15.264/20", a uz naknadu troškova na teret AD "Ustiprača". Razgraničenje je izvršeno na taj način i sačinjen protokol br. 835 od 2.11.1928. godine a ograničenje u cjelini završeno graničnim protokolom br. 774 od 5.11.1928. godine, po kome je površina šume bratstava Knežević, Bojović i Moraćanin iznosila 932 hektara.

Vaškovske šume pored svega plijene svojom ljepotom

Savo Pejatović Goran: Impresivni rezultati na pošumljavanju goleti u Pljevaljskoj opštini

ZELENI PREKRIVAČI

Tokom višegodišnjeg upornog rada na pošumljavanju goleti u Pljevaljskoj opštini, pod zelenim prekrivačem sada se nalazi preko 2.500 hektara površine gdje sada stasava desetina miliona mladih stabala u prvom redu borova i drugih četinarara

● **Tekst preuzet iz lista "KID 'Velimir Jakić', 50 godina rada"**

Davne 1947. godine prvo zasadiše gradske parkove Stražicu i Čitluk sa parkovskim raznim drvećem. Međutim, prije njih iguman Džarić ugrabi te prvi započe pošumljavanje u Vodicama i gimnazijalci iznad svoje škole u Golubinji. Za pošumljavanje goleti Šumska uprava organizuje proizvodnju sadnog materijala iz proizvodnje sjemena sakupljenog u domaćim zdravim sjemenskim sastojinama Tuležina, Ljubišnje i Crnog Vrh-a u Kosanici, podiže rasadnike za proizvodnju sadnica bora, smrče, javora, jasena i drugog sadnog materijala, u rasadnicima - Mataruge, Boljanići, Doganje, Mramor i kasnije u Šumanima kao najizdašnjem i najboljem rasadniku ove vrste u Crnoj Gori.

Zakucaše krampe iz mladih ruku seoskih momaka i djevojaka po Golubinji između kamenih izbočina, sadnja mladih dvogodišnjih borovih sadnica, sa formiranim kronicama i korijenima, jasena i javora munjevito krenu, sadatelji jedne sezone osvojiše i zasadiše cijeli južni teren ovog krova grada, zatim predoše na Bogiševac, Maljevac, u Ilino Brdo, Pliješ, tako dadoše pluća mlada i zdrava gradu u bujnom zagađenju sve do 1953. godine. Mladež sadnica uz prijem od 90% munjevito, kao iz vode, krenu, pokri goleti, točila, erozije, gole izbočine, već tada zamamiše svačiji pogled, a sadatelji, zaneseni uspjehom, uz pomoć organa vlasti, raznih

stručnih službi, krenuše na dalje pošumljavanje goleti, sada imajući rezultat od 600 pošumljenih površina.

U drugoj fazi pošumljavanja odoše u Otiloviće, Mijajlovicu, Boljaniće, Ljute strane, Pašin do (Kraljeva gora), Višnjicu, Kujanišu, izvršiše resurekciju na kržljavom kukričnom rastvom gaju u Matarugama, koji danas predstavlja čudan zreli hrastovi gaj na tom području. U šumanskom osoju putem konverzije, tj. sječe lišćara, na 300 hektara, u višeslojni zgorio humus, zasadiše četinare. Ni oni koji su ovaj posao ljudski uradili danas ne vjeruju, dokle je ovaj zasad dostigao. Čini pravi mamac očima, uzdah u ljudska pluća.

Godine 1967. odoše u Glibaće, Crni vrh, Kozlinovaču, zasadiše velike površine, na kojima mladi gajevi bujaju, teško je ocijeniti koji je bolji, a 1970. godine odoše u Ranče polje, i tamo, na četiri stotine hektara, visoku i svijetlu visoravan prekriše bijelim borom, koji obasjan svjetlošću i suncem sakri sve pećine i bezdane ne prezajući nikoga munjevito juri nebu da se što prije presvuče velom nebeskih pećurki, odijela davno uništenih borova velikana ljudskim nasrtajem.

Nikad sadateljima nije bilo dosta, iako su već do tada ostavili velike zelene prekrivače preko nekada surovih nepreglednih površina. Odmah odoše u Čemerovo, Boljaniće ispod puta, Zagrad, Raičevo brdo (Trlica), Bogomolju kod Dubočice, Zeničko brdo, Veliku i Malu Pliješ, Mrzoviće, uz pomoć prispjele mašine glibora sa dva rukovaoca-sadatelja, navališe nezaustavno pošumljavanje sadnjom četinarara, uz izmjenu još od ranije, sadnjom u terase - vrste kanala podešenim za slivanje padavina u korijene biljaka, sigurnijim prijemom, bržim rastom.

Veliki proizvođači sjemena četinarskog nijesu izostavili ni sjemensko pošumljavanje na terenima mekšeg zemljišta, a sadnja ovom metodom Borovca i rudničkih strana potvrđuje neočekivan kvalitet i uspjeh, kao i na još nekim mjestima. Rezultat tog dugoročnog rada na pošumljavanju goleti u pljevaljskoj opštini je 2.400 hektara na kojima danas rastu desetina miliona mladog drveća, najviše četinarara zašto je utrošeno puno značajnog truda, vremena, novca, ljudskog zanosa, nadahnuća, zadovoljstva, sve raste u vremenu dobija u vrijednosti. Raste, napreduje, sve ljepše, postepeno prelazi u nezapamćeno vrijeme. Uz težak život, izložen prirodnim nepogodama uspio je, kao niko tokom, da savla-

AKO NISTE ZNALI...

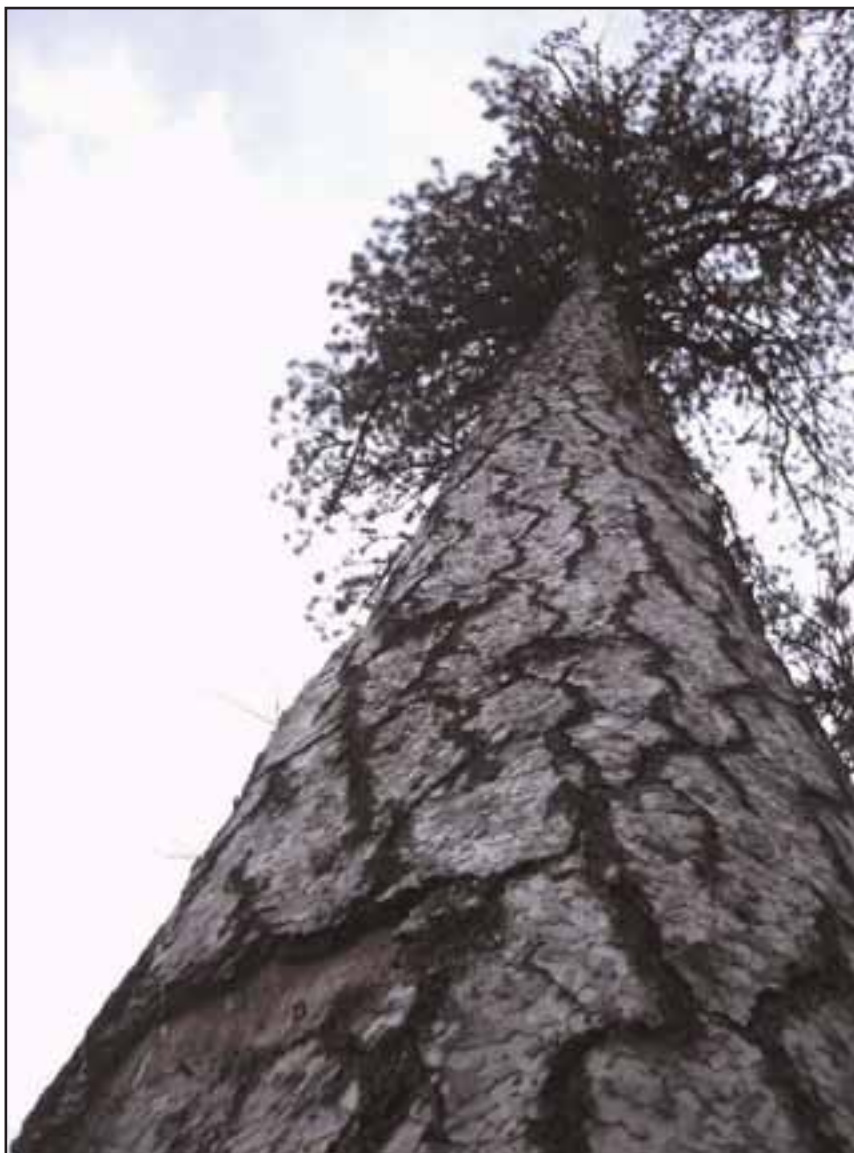
● Vječno zelena sekvoja (*Sequoia sempervirens*) - četinarsko drvo iz porodice čempresa - u prirodnim uslovima pojavljuje se u obalskim planinama Oregona i Kalifornije, gdje je zaštićena vrsta. Sekvoja je rijetko drvo, raste na uskom pojasu dužine oko 400 kilometara, prostirući se, sa velikim prekidima, na zapadnim padinama planinskog lanca Sjevera Nevada, na visinama od 1.300 do 2.400 metara. Prema podacima dendrologa dostiže visinu do 100

metara, prečnik panja do 6 metara, a živi i do dvije hiljade godina. Najveće drvo na svijetu je džinovska sekvoja poznata pod nazivom "General Sherman", koja raste u parku "Sekvoja" u Kaliforniji, SAD. Visina drveta iznosi preko 84 metra, prečnik panja preko osam metara, prečnik krunne 32,5 metara, a najdeblja grana ima prečnik veći od dva metra. Zapremina drveta računa se na preko 1.600 m³, a starost cijeni na 2,5 do tri hiljade godina.

da sve prirodne surovosti, pojača zanos i otpornost, ostavi prirodno čudo, izvan svih ostalih ljudskih aktivnosti.

Do spajanja sa ŠIK "V. Jakić" pošumljavanje je vodila bivša Šumska uprava, od tada ovaj Kombinat, koji ove radove nastavlja istim tempom, sredstva zato se izdvajaju iz biološke reprodukcije, uzajamno vraćanje u sječi sa prirastom. Ovogodišnji radovi uzgoja, njege šumskih kultura i pošumljavanja, obuhvataju 650 hektara, prorede stabala u mladom letvenjaku starosti do 30 godina i prorede starosti preko trideset godina, gredice, podupirači, ekonomski opravdane sječe, bez narušavanja mladog i brzog prirasta.

Napušteno ziratno zemljište se smanjuje na račun prirodnog pošumljavanja, koje osvajaju prirodni zasadi četinarara i lišćara, tako stvarajući nove zelene prekrivače, koje prekrivaju, kako pitome njive, livade i pašnjake, tako i surove strane, obrise, uzvišenja, stijene i sa vještačkim zasadima, pružaju sasvim drugi lik nekadašnjoj golini, daju žestok otpor nerazumnom uništavanju šuma, zelenila, zagađivanja vazduha i voda, spiranju goline i drugom nerazumnom čovjekovom djelovanju. Svakako ostaje nam riječ zahvalnosti ljudskom razumu, radu, ponosu sadateljima Dušanu Dromljaku, Gavru Lončaru, Dušanu Tabasu, Milu Dromljaku, koji cio radni vijek provedoše na sadnji i proizvodnji rasadnog materijala, Milu Čosoviću dugogodišnjem rukovodiocu pošumljavanja Ristanu Lacmanoviću, koji na ovim poslovima provede 34 godine, i mnogim drugim, čiji doprinos pošumljavanju nije mali. Ispred gorana svima hvala.

Vijekovima ka nebu

Foto: Bradosav Kovačević, 2003.

ZAKONI O ŠUMAMA U CRNOJ GORI

- Zakon o šumama Kraljevine Jugoslavije, od 21. decembra 1929. godine, paragraf 11: "Pustošenje šuma je zabranjeno. Šumskim zemljištem i šumskom sastojinom ne sme se postupati tako, da se slabi snaga zemljišta, te stavlja u opasnost ili onemogućava trajnost šumske proizvodnje ili uzgoj šume na tom zemljištu. Nadležna upravna vlast preduzeće potrebne mere protiv krivaca i narediće kazneni postupak".

- Zakon o šumama Narodne Republike Crne Gore, od 27. januara 1950. godine, član 10: "Pustošenje šuma kažnjivo je. Pustošenjem šuma smatra se sva-

ka radnja kojom se slabi plodnost šumskog zemljišta, ili smanjuje priraštaj šume, ili ugrožava trajnost šumske proizvodnje, opstanak ili gajenje šume".

- Osnovni Zakon o šumama Federativne Narodne Republike Jugoslavije od 20. aprila 1961. godine, član 26: "Zabranjeno je pustošenje i krčenje šuma, podbjeljivanje stabala i svaka druga radnja kojom se slabi prinosa snaga šume ili ugrožava opstanak ili namjena šume".

- Zakon o šumama Socijalističke Republike Crne Gore od 23. jula 1980. godine, član 6: "Šume se moraju održavati, obnavljati i koristiti tako da se trajno očuva

njihova vrijednost i obezbijedi trajnost i stalno povećavanje prirasta i prinosa, kao i njihova opštekorisna funkcija",

- Zakon o šumama Republike Crne Gore od 27. novembra 2000. godine, sada na snazi, član 2: "Šume kao prirodno bogatstvo i dobro od opšteg interesa obnavljaju se, održavaju i koriste pod uslovima i na način kojim se obezbjeđuje trajno očuvanje i uvećanje njihovih prirodnih vrijednosti i ekoloških funkcija; trajno funkcionalno korišćenje; zaštita od štetnih posledica koje ugrožavaju te vrijednosti i uzgoj koji obezbjeđuje stalno uvećanje prirasta i prinosa".

CRVENKAPA I VUK

Pljevaljski lovci Marko Ćirović i Miloje Lečić odstrijeliše u selu Dubočica, na desnoj obali jezera, 17 km od Pljevalja vukove koji su mještanima duže vremena nanosili štetu a i strah zadavali...

... a odnekud se pojavila i Crvenkapa.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Crne Gore

DIREKCIJA ŠUMA CRNE GORE

**ZELENA OAZA VAŠEG DOMA
I HRANA VAŠIM OČIMA**

**TOPLOTA VAŠEG OGNJIŠTA I
HLAD PO LJETNJEM SUNCU**

**BOGATSTVO ZA SVA VREMENA I
BUDUĆNOST NOVIH NARAŠTAJA**